

Pálffy István
Magániskolák Magyarországon

Kiadja a Facultas Humán Gimnázium, kereskedelmi forgalomba nem hozható.

Pálffy István

Magániskolák Magyarországon

Kiadja a Facultas Humán Gimnázium, kereskedelmi forgalomba nem hozható.

**Nemzeti
Együttműködési
Alap**

MINISZTERELNÖKSÉG

BETHLEN GÁBOR
Alapkezelő Zrt.

Divatos előszó a magániskolákhoz

Öt szabály, amitől magán az iskola? Divatos szalagcímek így próbálnák felhívni a figyelmet erre az írásra. De mi nem gondoljuk, hogy 5 ilyen szabály volna. De azt sem gondoljuk, hogy ötnél kevesebb, mondjuk 4. Sőt, azt sem gondoljuk, hogy ötnél több, mondjuk 6. Mi több - merthogy a mesebeli 7 az több a 6-nál -, nem gondoljuk, hogy volnának egzakt szabályok, azt pedig pláne nem gondoljuk, hogy számszerűen meghatározható lenne, hogy hány szabály a főszabály. Egy biztos, a szabály, az szabály, akárhány is az.

Ez a kis anyag tehát nem vállalkozik arra, hogy megmondja: melyik az a 6 tuti tipp, amivel magá-

niskolát lehet indítani. Nem vállalkozik ez a kis anyag arra sem, hogy kijelentse: ezt a 4 dolgot vegye figyelembe, aki magániskolát szeretne alapítani. S ez a kis anyag végképp nem vállalkozik arra, hogy mindentudónak mutakozzék azzal, hogy: ez a 8 veszély leselkedik Rád, ha magániskolában tanítasz. Mint ahogy nem vállalkozik ez a kis anyag arra sem, hogy megfellebbezhetetlenül hirdesse: ez a 7 előnye van a magánoktatásnak.

Vannak azonban a közoktatásnak, vagy más szóval a köznevelésnek valóban megkérdőjelezhetetlen szereplői. Szereplők a tanár és diák mindenképpen. Tanuló és tanító, ha így jobban tetszik. Gyerek és pedagógus, ha valakinek ez a párosítás szimpatikusabb. S van az oktatásban vagy a nevelésben megbízó: a család, szülő vagy gondviselő, egyház vagy állam, esetleg egyesület, vagy éppen mindezek – netán

mindezek egyikének-másikének - valamilyen kombinációja.

Az oktatási szakemberek ezen a bonyolult, göröngyös terepen mozognak. Ezen a folyamatosan változó területen dolgoznak, ahol sok-sok szereplő, egy adott pillanatnyi helyzetben végez valamilyen oktatási-nevelési munkát, közvetít valamilyen üzenetet, a másik oldalon pedig valakik: a nebulók befogadják azt. S vannak oktatási szakemberek, akik éppenséggel szeretnék megváltoztatni az adott rendszert, akik szeretnék átalakítani a pillanatnyilag érvényes köznevelési szisztémát. Ahogy vannak nebulók is, akik képtelenek befogadni a feljükk közvetített üzenetet, akik sajátosan fordítják le a számukra közvetített tartalmat, vagy nebulók, akik történetesen valami egészen különbözőt szeretnének tanulni, valami teljesen mással foglalkozni, netán nem foglalkozni semmivel, nem tanulni semmit.

Létezik az oktatásnak helyszíne is. Nevelni lehetséges odahaza, a családi otthonban, aztán van, aki az oktató-nevelő privát helyére jár tanulni és fejlődni, és nyilván a leggyakoribb eset valamiféle alkalmi, funkcionális helynek a használata, ezt nevezzük közkeletű kifejezéssel iskolának. Az iskola valóban valami olyasmi, ami az oktatási nevelési igények sűrítésére szolgál, egy olyan tér, amelyben a fentebb említett szereplők a dolgukat végzik.

S ha már ismét a szereplők: vannak az oktatási-nevelési munkának segítői. Gyermekfelügyelők, kísérőtanárok, buszsofőrök – akik például a gyerekeket reggelente összegyűjtő iskolabuszt kormányozzák. Van a pedellus, az iskolatitkár, a pedagógiai asszisztens, a napközis tanár, az ebédeltető, s annyi mindenki más. Alkalmazásuk útjában legfőképp az intézmény anyagi lehetőségei állnak. Ha az iskolának bővebb a

forrása, több segítőt foglalkoztathat, s ezáltal az oktatás-nevelés színvonalát emelheti, ha szűkösebbek az intézmény vagy a megbízó forrásai, akkor kevesebb segítséget vehet igénybe s így minden bizonnyal alacsonyabb színvonalú szolgáltatást tud csak biztosítani, ha a megbízó a szülő, akkor be kell érnie szerényebb minőségű oktatással gyermeke számára.

Mindeddig élő szereplőkről volt szó. Mégis, az egyik legfontosabb szereplő – ha nem a legfontosabb szereplő – a tananyag. Az anyag, a lecke azonban élettelen. Bár... Egyes szakemberek szerint a tananyag is élő, hiszen folyton és folyamatosan változik, ahogy az emberi civilizáció fejlődik, ahogyan a tudás és az ismeretek bővülnek, vagy amint a megbízó ideológiai-erkölcsi-tudományi elvárásai alakulnak. A mai világban a tananyag a köznevelés legfontosabb abroncsa, gondosan kimunkált

ismeret-anyag együttes, alaptantervnek is nevezik, amitől eltérni a közoktatásban legfeljebb állami engedéllyel és kivételes esetben lehetséges. A nemzetállamok jogot formálnak arra, hogy a nemzeti tudás minimuma, a nemzet tagjainak és a társadalom egyedeinek közös alapismerete meglegyen, hiszen ezen ismeretanyag birtokában fogják tudni a különböző generációk képviselői, vagy éppen ugyanannak a generációnak a tagjai saját társaikat megérteni és elfogadni, velük társadalmi szolidaritást vállalni, ami egy nemzet fennmaradásának egyik alapvető pillére.

Ezzel el is érkeztünk a magasabb egységhez, a társadalomhoz. Persze beszélhetünk két másik alapvető entitásról: az államról és a nemzetről is. Az állam adminisztratív szerepet vállal a köznevelés rendszerében, amit nemzeti karakterrel folytat az emberek,

az emberek csoportjai, végső soron a társadalom nevelésére. Az állam tehát az oktatáspolitikai irányának kijelölésével és adminisztratív eszközökkel építi ki a köznevelés rendszerét, a közoktatás paramétereinek (normatíva, fejkvóta, Nemzeti Alaptanterv, kiegészítő tantervek, tankötelezettség, iskolarendszerek, jogosítványok) meghatározásával irányban tartja azt, hatósági feladatainak ellátásával pedig szabályozza a rendszert. A nemzet ebben az értelemben - mint olyan történelmileg kialakult, tartós emberi közösség, amelyet a közös nyelv, közös terület, közös gazdaság és a kultúrában megnyilvánuló közös lelki alkat tart össze – az egyedi történelmet, a közös nyelvet és irodalmat, a nemzeti gazdaság fundamentumát és a sajátos kultúrát fogadja el a Nemzeti Alaptanterv képében. A társadalom pedig használja ezeket az állami és nemzeti rendszereket, miközben folyamatosan visszajelez:

tartalmi értelemben a tananyag tekintetében, szervezetileg az állam által vezérelt szabályozó rendszer felé.

Mitől magániskola tehát egy iskola? Az egyik legcsupaszabb definíció szerint egy magániskola olyan – az államtól független, attól elváló –, ma többnyire alapítványi vagy egyesületi formában működő köznevelési intézmény, amely az állami közoktatás egyik szereplőjeként jogosítványt kap a működésre, a nemzeti alaptanterv és valamilyen sajátos nevelési program alkalmazásával egy, a köznevelésre alkalmas helyszínen fejt ki tevékenységét. S ez a definíció még ebben a leegyszerűsített formájában is rendkívül összetett. A nevelés, a tanítás az emberi civilizáció történetében azonban sohasem volt egyszerű feladat. Talán kimondható, hogy az ősi vagy ókori iskolák (a korszerű állam vagy a mai nem-

zetállam nyilvánvaló hiányában) magániskolák voltak, bár nem feltétlenül kevésbé összetettek, mint a mai hasonló intézmények.

Mindenesetre ma az állami és egyházi oktatás mellett fontos társadalmi szerepet töltenek be az alapítványi alapítású magániskolák. A civil kapcsolatok fejlesztése terén és az oktatási szférában nagy jelentőséggel bírnak, mert a diákok szerteágazó, különféle igényeit hatékonyan tudják kielégíteni (nyelvtanulás, sport, művészetek). Ezek a magániskolák az oktatói kör (tantestület, óraadók, vendégtanárok) rugalmas foglalkoztatásával a diákok és szüleik legkülönbözőbb oktatási-nevelési elvárásainak is meg tudnak felelni, ugyanakkor a nemzeti alaptanterv átvételével biztosítják a nemzeti narratíva áthagyományozását generációról generációra, továbbá lehetőségük van az egyházi tanulmányokat

úgy elhelyezni a tanrendükben, hogy ott is kapjanak a diákok tudást a hit kérdéseiről, ahol fizikai közelségben nem tart fenn – például történelmi - egyház képzési helyet.

Ez a kis anyag – a teljesség minden igénye nélkül - a magániskolák hazai történetét törekszik bemutatni. Előbb az Eötvös József-féle 1868-as népoktatási törvény megszületését követő időszakról 1918-ig, majd két háború közötti, a Klebelsberg Kunó által fémjelzett oktatáspolitikai időszakán át az állami monopólium és a kommunista pártirányítású oktatáspolitikai lebontásáig, illetve a jelenlegi folyamatokig.

A 2011. évi CXCV. törvény a nemzeti köznevelésről

A nemzet felemelkedésének zálogaként a magyar oktatásügy nemes hagyományait a jelen kor elvárásaival és a jövő lehetőségeivel ötvözve, a felnövekvő nemzedékek hazafias nevelése és minőségi oktatása érdekében az Alaptörvényben foglalt művelődéshez való jog, a nemzetiségek anyanyelvi oktatáshoz való jogának megvalósítása, a köznevelés résztvevői kötelességeinek és jogainak meghatározása, továbbá korszerű tudást biztosító köznevelési rendszer irányítása és működtetése céljából az Országgyűlés a következő törvényt alkotja – ez a jogszabály preambuluma, ebből induljon ki ez a kis anyag is.

A köznevelési törvény alkalmazásában 52 olyan kategóriát sorol fel a törvényalkotó, amelyek értelmezése szükséges a törvény betűjének megfelelő olvasásához. Na, most számunkra is szükséges lesz egy hasonló értelmezési keret, ezért vegyünk végig néhány oktatási-nevelési fogalmat, amik ennek a tevékenységnek az ősi civilizációs eredetét és az emberiség jövője szempontjából is meghatározó voltát bizonyítják. Az alábbi kifejezések ezen kis anyag alkalmazásában tehát a következőképpen értendők, mint a következő oldalakon részletezzük is.

Az oktatás-nevelés rövid enciklopédiája

akadémia - Platón filozófiai iskolája, nevét az Akademosz attikai hősről elnevezett olajfaligetről kapta. I.e. 385-től i.sz. 529-ig állt fenn, akkor I. Iusztinianosz bizánci császár más athéni iskolákkal együtt bezárta. Tagjai Platón tanait követték, az ő tanításának tárgya matematika, dialektika, természettudomány és államférfiúi hivatásra való felkészítés volt. Az első Régi Akadémia Platón és közvetlen utódai voltak.

Megalakítása az ókori világ egyik legfontosabb eseményei közé tartozott. Az iskola Athéntól néhány kilométerre, egy neves személyek sírjával szegélyezett út mentén, egy nagy liget közepén állt. Ne-

vét onnan kapta, hogy az épülete egy Akadémosz nevű hősnek szentelt liget közelében épült. Platón párbeszédese formában tanított, később összefüggő előadásban is. A matematikát annyira fontosnak tartotta, hogy állítólag az Akadémia bejáratára a „Ne lépjen ide be senki, aki nem ismeri a geometriát!” feliratot íratott. A tagok hosszú ideig, akár életük végéig az Akadémián maradtak, ahol részt vettek a közös tanulmányokban, vallási szertartásokon és étkezéseken. A társaság végső gyakorlati célja az volt, hogy helyreállítsa a tisztességes kormányzatot a görög poliszokban, amelyek római fennhatóság alatt álltak. Alapításától számítva közel ezer évig állt fenn. Bezárását a császár rendelte el, aki az athéni filozófiai iskolákat egyébként mind bezáratta.

Az akadémia kifejezés később különféle oktatási intézmények, képzési formák megjelölésére volt hasz-

nálatos. Elsősorban felsőfokú képzést nyújtó iskolákat, majd a 19. század közepétől az alacsonyabb szintű képesítést vagy éppen azt sem nyújtó rövidebb tanfolyamokat, előadás-sorozatok nevezték így. Nálunk az 1590-es évektől használják a szót, legelőször oktatási értelemben ('tudományos testület' jelentése csak 1804-től adatható).^[1] Ekkor nevezték el a jezsuita iskolákban akadémiának a két-tagozatos képzés felsőbb szintjét, ahol a filozófiát végzett növendékek magasabb szintű teológiai oktatásban részesültek. A kifejezés innen terjedt el a 17. századra a felsőfokú oktatást nyújtó tanintézetek, mai szóval egyetemek megjelölésére. Az első magyarországi (jogi) akadémia 1740-ben nyílt meg Egerben.

alapítványok - Régi hagyományai vannak Magyarországon. Eredetileg a nemesi családok által létreho-

zott pénzbeli vagy vagyoni alap volt különféle jótékony célokra, az iskolázás, egészségügyi ellátás fejlesztésére, az egyház, a családtagok támogatására.

A második világháború előtt az alapítvány, valamely (többnyire tartós) cél szolgálatára rendelt, önálló szervezetű vagyontömeg volt, egyben jogi személy. Keletkezéséhez alapító ügylet kellett, ám hatósági jóváhagyásra nem volt szükség. A háború után a pártállam a társadalmi élet valamennyi eleme felett igyekezett központi hatalmat gyakorolni, így az állam központosította a szociális feladatok ellátását is. A Gazdasági Főtanács 1948-ban vázolta úgy az állami költségvetés tervezett új rendszerét, hogy már bevételként számoltak az alapítványok és egyesületek megszüntetésével. Valamennyi fennálló alapítvány – a harmadik szektornak nevezett többi társadalmi szervezettel, egyesülettel együtt – elveszítette önállóságát vagy teljesen megszűnt.

Az 1959. évi IV. törvénynek a (ez a polgári törvénykönyv) rendszerváltás előtti rendelkezései szerint az alapítvány olyan önálló vagyon volt, amelynek felhasználási célját az alapító határozta meg, kezelésére megfelelő szervet rendelt ki, s a vagyonból származó jövedelmet a kezelő szerv a cél szolgálatában köteles volt felhasználni. A Ptk. az alapítványt kizárólag közérdekű célra való kötelezettségvállalásként ismerte el. Mint jogi személyt 1987-ben ismerte el ismét. Független alapítványok létrehozására és a civil szférára újjá szerveződésére csak az 1989-es rendszerváltás után kerülhetett sor. Azóta nincs felügyeleti szerv, a törvényességi felügyeletet az ügyészség látja el. A törvény újfent elismeri, hogy az alapítvány jogi személy.

Apáczai Csere - A mi Jánosunk Erdélyben, Apácán született Csere János néven 1625-ben. Az első nagy

magyar pedagógus, filozófus, kálvinista teológus, a nevelésügy és az anyanyelvi tudományos ismeretterjesztés előfutára, az erdélyi puritán mozgalom kiemelkedő alakja, az első magyar enciklopédista, a karteziánus gondolkodás korai magyar követőinek egyike. Mindez 34 életévébe belefért. János két évtizedet megfeszített erővel dolgozott végig, korai halálához is életmódja vezetett. Hogy viszonyítani tudjuk a mai korhoz, az akkori Magyarország úttörő iskolateremtője, a letisztult kálvini eszme és Descartes élenjáró követője volt. A katolikus Rákócziak ellenfele. Minden, ami Apáczai korában a világon haladó volt, az ő fejében ott volt, benne egyesült. Messze meghaladott számos európai gondolkodót.

Kolozsvári diákévei után Erdély legfontosabb iskolája („akadémiája”), a gyulafehérvári református kollégium tanulója lett, majd évekig Hollandiában

tanult. 1653-ban nem abba a haladó szellemű kollégiumba tért vissza, amely öt évvel korábban útnak indította őt. A „veszedelmes” puritán és karteziánus eszmék békétlen szószólójaként könyvelték el. Oktatási reformja füstbe ment ugyan, de fáradhatatlanul dolgozott tovább. 1654-ben kiadta a még Hollandiában megírt „Magyar logicatska” című művét, első magyar nyelven megjelent könyvét, amelyet a vele szemben ellenséges fejedelem kiskorú fiának, Rákóczi Ferencnek ajánlott. Az oktatási tervet egyik fontos eleme egyébként az volt, hogy az alsóbb évfolyamok oktatásához tanítási segédletül használná enciklopédiáját. Sürgetővé vált tehát, hogy a még Utrechtben nyomdában adott fejezetek mellé megírja a hátra lévő szakaszokat is. ’Beszéd az iskolák fölöttébb szükséges voltáról’ címen 1656. november 20-án tartotta meg már kolozsvári bekö-

szöntő beszédét, amelyben az elmaradottságot hevesen ostorozva, az emberi tudást eszményítve a korszerű iskolák fontosságáról értekezett.

Apáczai Csere János életművének kiemelkedő értékeit az utókor elsősorban pedagógiai törekvéseiben látja. A korszerű magyar neveléstudomány első képviselőjeként tartják számon, aki az elmaradottsággal vívott küzdelme során újszerű elgondolásokkal harcolt az oktatásügy jobbításáért, a tananyagában és szervezeti felépítésében korszerű iskolarendszerért, a tanári hivatás megbecsüléséért. Az élete fő művének tartott Magyar encyclopaedia (1655) Apáczai filozófiai, tudományos, pedagógiai és anyanyelvi törekvéseinek méltó lenyomata.

Bosco Szent János - Az erdei „jó pásztor” nem valami filmbéli don, azaz vezér volt, de nem is csak egyszerűen Giovanni, pedig annak született. Castel-

nuovo d'Asti településen „látta meg a napvilágot” és lényegében a 19. század volt az övé (1815-1888). Ő alapította a Szalézi Társaság elnevezésű férfi szerzetesrendet és gyakran csak Don Boscóként emlegetik. Némi leegyszerűsítéssel: a nemzetállami szerveződés évszázadában az egyetemes (katolikus) néptanítás képviselője volt.

Számos egyházi személy életrajza kezdődik így: szegény családban született. Kétéves volt csupán, amikor édesapja meghalt, így édesanyja egyedül nevelte három gyermekét. Jánosnak (Giovanni) ezért már zsenge korában pásztorként kellett dolgoznia. Eleinte a helybéli plébános tanítgatta, de a család szegénysége miatt Jánosnak nem sok reménye maradt a továbbtanulásra, noha éles elméje és jó memóriája volt. Tanulmányait 1831-ben tizenhét évesen kezdte, a tandíjhoz szükséges pénzt nyomorúságos

körülmények között saját maga kereste meg. 1835 és 1841 között ugyanott, a Torino melletti Chieriben végezte teológiai tanulmányait, melynek befejeztével pappá szentelték. Itt határozta el, hogy életét a szegény sorsú gyermekek segítésének és nevelésének szenteli, Néri Szent Fülöp példáját követve. Az oratorio-ban 1842 februárjában húsz, 1846 márciusában már négyszáz utcáról összeszedett szegény fiú tanult nála. Az órákat eleinte a szabad ég alatt, a város környékén sétálva tartották, majd, amikor 1844 őszén Boscót a *Rifugio* – azaz a prostitúciótól fenyegetett lányok menedékének – káplánjává nevezték ki, felettese két termet biztosított a nevelés céljaira. Hivatásának folytatása többször is akadályokba ütközött a városi hatóságok körében, kitartását, amellyel küzdött, már-már betegesnek minősítették. A termeket elvették tőle, így Bosco lakásokat bérelt, és ott folytatta a fiúk neve-

lését. Később édesanyja is csatlakozott hozzá, és életének utolsó tíz évében az első szaléziánus gyermekotthonban dolgozott. Utóbb aztán a torino-i hatóságok is felismerték Bosco kezdeményezésének fontosságát. A néptanítás emblematikus alakja.

Komenský - A „nemzetek tanítója”. az első modern európai pedagógus. Comenius néven ismeri a világ. Feltehetően a morvaországi Nivnicében született. Egyik apai őse a Felvidékről származott, és Szegesnek hívták. Nagypja egy grófi birtok tisztartója volt. A korán árvaságra jutott Jan Amos Comenius neveltetéséről a Morva Testvérek szervezete gondoskodott. Ez a huszita ihletésű társaság aztán végig kísérte az életét. A Testvérek lelkeseként, az 1620-as fehérhegyi csata után az ellenreformáció üldözését volt kénytelen elszenvedni. Bujkálni kényszerült, majd száműzetésbe vonult. A háború kezdetén fele-

ségét és két gyermekét is elveszítette, azonban erős hittel folytatta pedagógiai tevékenységét. 1627-ben a Morva Testvérekkel a lengyelországi Lesznó városába érkezett, majd a Testvérek püspöke lett. Innen 1650-ben Magyarországra utazott. Maga kezdeményezte Sárospatakra jövetelét, mivel úgy vélte, hogy Habsburg-ellenes terveikhez felhasználhatja Rákóczi Zsigmond politikai elképzeléseit. A pataki református kollégiumban is tanított. Mindenféle megfordult: Heidelbergben tanult, bejárta a 17. században ismert világot, időzött Svédországban, dolgozott Angliában, élete utolsó szakaszát Amszterdamban töltötte, itt érte a halál 1670-ben.

Meggyőződéssel hitte, hogy a társadalom megjobbítható, ha megfelelő erkölcsi elvek mentén nevelik az ifjúságot. Nevelés nélkül azonban a gyerekekből „vadállatok” lesznek, akik csak „szégyent és halált hoznak

szüleikre”. Hívő keresztényként az értelmi, az erkölcsi és a hitbéli nevelés hármasságát vallotta. Ebben az életszakaszban Comenius helyesli a pálca használatát is (az iskolásoknál már nem), mint a fegyelmezés végző eszközét. Kiemelten hangsúlyozta az iskoláskorú gyermekek lelki fejlesztését is. E célból fogalmazott is egy korabeli illemkódexet (*Erkölcsei szabályok az ifjúság számára*), mely egyes részeit tekintve ma már kissé megmosolyogtató, de kiolvasható belőle a nagy cseh-magyar pedagógus törekvése, hogy a gyermekeknek tisztelniük kell az idősebbeket.

Comenius igyekezett olyan oktatási rendszert kidolgozni, mely segít leküzdeni a tudatlanságot, és a gyakran abból fakadó erkölcstelenséget, ezzel szeretne volna megteremteni egy új társadalom alapját. Ki alakult benne az enciklopédikus ismeretekre és a világ összefüggéseinek megismertetésére irá-

nyuló törekvés. Ezt nevezte 'panszofiának'. Fontosnak tartotta, hogy az iskola a diákokat az életre készítse fel. Ugyanakkor a Panszofikus iskolarendszer (a mai gimnázium) a vallásos elitképzést szolgáltatta. Az ide járó tanulóknak ui. három idegen nyelvet kellett elsajátítaniuk: a latint, később a görög és a héber nyelvet. A latin a tudomány, jog és irodalom nyelve volt, a görögöt és a hébert pedig azért tanulták a diákok, hogy eredetiben tudják olvasni a Bibliát. Kidolgozott egy elképzelést, amit 'Schola Ludus'-nak nevezett, ez lényegében a mai drámapedagógia alapja. Nagy hangsúlyt helyezett a 3 x 6 éves időbeosztásra. A kisgyermeknek önállóan 6-12 éves korig a népi iskolában tanulnak. A legfontosabb tantárgyak mellett elsajátítanak a világi mesterségek néhány alapfogását is (technika óra). 12-18 éves korban az „arra érdemesek” a latin iskolában

vagy más néven gimnáziumban (Panszofikus iskola) folytatnák a tanulást, de itt már nagy hangsúly van a nyelvtanuláson is. 18–24 éves korban pedig a legkiválóbbak az akadémiákon folytathatnák a tudományos ismeretszerzést.

lyceum - Filozófiai oktatást adó gymnaszion volt az ókori Athénban. Arisztotelész alapította i. e. 335-ben. Ebben a Lykeionban (görögösen) alakult ki a mintegy hatszáz éven át működő arisztotelianus filozófus-társaság, a peripatetikus iskola. Lényegében Platón Akadémiájának versenytársa volt az oktatási-nevelési piacon. Helyileg Athén egyik külső kerületében állt. Nevét egy múzsáknak szentelt ligetről kapta, ami egykoron Szókratész kedvenc tartózkodási helye volt. Egyébként a pontos hely 1996-ig ismeretlen volt.

Arisztotelész 50. életévében alapította. Itt töltötte

a következő tizenkét vagy tizenhárom évet. Néhány épületet bérelt és iskolát nyitott. A gimnázium fedett oszlopcsarnokában (vagy talán csak árnyékos fasorában, a peripatoszban (amiről az iskola később a nevet kapta) tartotta előadásait. Arisztotelész rendet és fegyelmet tartott, a tanítványok rendszeresen együtt ebédeltek. Két csoportba osztotta őket: ezoterikusokra (bentlakók) és exoterikusokra (bejárók). Innen ered a két ma is használatos kifejezés.

A hagyomány szerint Nagy Sándor fejedelmi bőkezűséggel támogatta egykori tanítóját. Plinius írja, hogy több ezer ember foglalkozott a filozófus számára azon állatok, növények és természeti ritkaságok gyűjtésével, melyekre Arisztotelésznek szüksége volt. Mások azt tartják, hogy Nagy Sándor 800 talentumot (eredendően súlymérték, később pénzegység) adott Arisztotelésznek, hogy lehetővé tegye tudományos

kutatásait és könyvtára összeállítását. Ez komoly vagyonnak felelt meg abban az időben. Az iskola mégis hanyatlásnak indult, és i. e. 86 körül megszűnt. A peripatetikus módszer azonban tovább élt.

Lényegében a mai gimnáziumnak felel meg. Néhány jellegzetessége (pl. a rendszeres viták megrendezése) a középkori egyetemeken élt tovább. A Lükéionban hatalmas könyvtár működött, amely mintául szolgált az alexandriai és a pergamoni könyvtár számára. Jelenleg főleg az újlatin nyelvű országokban találkozhatunk a líceum elnevezéssel: Romániában, Erdélyben (liceu) számos magyar nyelven működő középfokú oktatási intézmény neve. Líceumra példa a mai Magyarországon a Sopronban 1557-ben alapított Líceum, jelenlegi hivatalos nevén Berzsenyi Dániel Evangélikus Gimnázium (Líceum) és Kollégium .

Montessori módszere - A 20. század a tisztelet hajnala volt, de Montessori pedagógiájának alaptézise máig nem avult el: ez „a gyermek tisztelete”. (Sőt, a respektus csak most kezdi igazán szélesebb földi pályafutását.) 100 évvel ezelőtt, az I. világháború (akkori szóhasználattal a „Nagy Háború”) ezrével hagyta hátra a különleges nevelési igényű gyerekeket. Erre reflektál Montessori módszere. Maria Montessori szerint minden gyermekben él a cselekvési vágy és a világ megismerésének igénye, ezért biztosítani kell számukra a spontán, szabad tevékenység lehetőségét, a megfelelő környezetet. A gyermek maga végezzen el mindent, ami fejlődését elősegíti, önmaga alkossa meg képzetét, fejlessze érzékszerveit, építse fel tudatát. A nevelő nem ‘informátor’, hanem a tanulók individuális önművelési folyamatának háttérében tevékenykedő 'orga-

nizátor.' Az öntevékenységhez, a pedagógiai célok megvalósításához szükségesek a nevelés tartalmát hordozó, önerősítésre, önfejlesztésre épülő speciális fejlesztő eszközök, amelyekkel a gyermek szabadon, saját időbeosztása szerint tevékenykedik, szem előtt tartva társai érdekeit.

Montessori a 20. század derekán vált általánosan népszerűvé Európában. A poroszos, merev iskola-rendszer mellé állított alternatíva sok tízezer gyerekek személyes igényét kielégítette. A két világháború közt jelentek meg ismertetések munkásságáról, néhány művét lefordították magyarra. Maria Montessori kétszer is járt Magyarországon (először 1930-ban, majd két esztendővel később). Az első magyar Montessori Egyesület ekkor alakult meg. Montessori pedagógiai módszereinek elemei mind a mai napig fellelhetők a világon. Magyarországon is so-

káig hatottak a Montessori-módszerek, az utóbbi időkben már leginkább csak az óvodai nevelésben. 1990 óta tapasztalható volt Montessori pedagógiájának egy újabb reneszánsza, amely azonban az iskolai nevelést alig befolyásolta. A kiadás időpontjában körülbelül két tucat magyarországi Montessori-intézményről tudunk, ezek döntő többsége idehaza is óvoda.

Filippo Neri - Katolikus pap, népi nevelő, az Oratorianus-rend alapítója. Fülöp Firenzében született 1515-ben, egy jogász fiaként. Fiatalkorától nagy hatással voltak rá a Domonkos-rendi hagyományok, a helyi domonkosokkal való kapcsolata révén. Tizenhat évesen gyermektelen nagybátyjához került, aki üzlete átvételére szeretne volna nevelni. De a nagybácsi terve nem jött be, Fülöp ehelyett Rómába ment, és a szegények és a betegek istápolásába kezdett.

36 évesen, pappá szenteltette magát, és megalapította a San Girolamo della Carità nevű közösséget. A laikus közösség imádságra és elmélkedésre találkozott, ez lett később az Oratórium Kongregációjának a magja, amelyet a XIII. Gergely pápa (akinek pápaságát egyébként évekkorábban Fülöp már megjósolta) 1575-ben engedélyezett. A kongregáció fogadalmak nélkül együtt élő világi papokból áll, akik a nép között élve szolgálják Istent. Fülöp a társadalom periferiáján élő utcagyerekek, bűnözők, prostituáltak számára is kiszolgáltatta a szentségeket. Megbotránkozást keltett azzal is, hogy együtt nevelte különböző nemű híveit. Néri Fülöpnek volt humora. Szertelen, de szellemes egyénisége már életében népszerűvé tette. Számos anekdota emlékezik meg vidámságáról és különleges vallásos élményeiről.

A legismertebb szerint egyszer eksztázisában egy

tűzgolyót látott, amely behatolt a száján keresztül a testébe. Tanítványai a boncolásakor talált megnagyobbodott szívét, valamint két törött bordáját erre az élményére vezették vissza. Fülöp sokszor bolondként, bohócként viselkedett másokkal. Egy másik sztori szerint egy állítólagos csodatevő apácát kellett megvizsgálnia. Fülöp meglátogatta, betoppant az apáca cellájába és megkérte őt, hogy húzza le sáros cipőjét. A nő felháborodva utasította vissza a kérést, mire Fülöp megállapította, hogy az apáca nem lehet szent, „mert hiányzik belőle az alázat”. A már életében szentként tisztelt Fülöp 1595-ben hunyt el. Don Bosco, a szalézi rend alapítója, Fülöp hatására határozta el, hogy életét a szegény sorsú gyermekek segítésének és nevelésének szenteli.

ókori görög iskolák - Az ókori Hellasz földjén csak magániskolák működtek, amit a városállamok elle-

nőriztek, és anyagilag is támogattak. Bárki alapíthatott iskolát, nem kellett hozzá bemutatni semmilyen képzettséget, elegendő volt, ha valaki kinyilvánította szándékát a tanítóskodásra. Mivel a tanítóskodást rosszul fizették, így nem volt túl népszerű foglalkozás. A görögöknél csak a fiúk jártak iskolába. Ők héteves koruktól tizennyolc éves korukig részesültek képzésben. Fő tantárgyaik voltak az olvasás, az írás, a zene, a testnevelés és a számtan. Az egyes tárgyakat más-más tanár tanította.

Az ókori görögök nagy jelentőséget tulajdonítottak az olvasásnak és írásnak. A tanulók Homérosz és más nagy görög költők műveit olvasták. Nagyon sok költeményt kellett megtanulniuk kívülről. Az írás képességét viasztáblákon gyakorolva sajátították el. Fontosak voltak a zenei ismeretek. A legtöbb férfi hangszeren is tudott játszani, lanton, sípon és

kitharán. A zene ünnepeik és mindennapi életük szerves része volt. Igen nagyra tartották az állóképességet és az ügyességet. Az iskolatermekhez tartozó tornacsarnokban, a „gümnaszionban” zajlottak a testnevelés órák. Ma így használjuk a szót: gimnázium. A fiúk az olimpiai játékok sportágainak, a futás, ugrás, gerely- és diszkoszvetés, birkózás, ökölvívás alapjait sajátították el. Az edzettség a katonáskodás alapja volt. A lányok olvasni és írni általában csak szüleiktől vagy dajkájuktól tanultak meg valamelyest. Többségüket azonban csak a háztartási és gazdasági ismeretekre tanították meg. Anyjuktól tanulták a varrást, a kötést, a fonást és a szövést.

Miután Hellász éghajlata enyhe, ezért sok oktató a szabadban tanította növendékeit. A tanárok közül sokan kedvelték a sztoában (oszlopcsarnok) való oktatást, ahol föl-alá sétálgatva, járkálás közben adták át

tanítványaiknak az ismereteket. Más tanárok ligetek árnyékos helyeit részesítették előnyben. A görög fiúgyermekok oktatása (Spárta kivételével) a szülők tetszésére volt bízva, akik rendszerint magántanítókhoz járatták fiaikat, hogy azok a szokásos képzettséget megszerezzék. A tantárgyak, vagyis azon általános ismeretek, melyeket minden görögnek meg kellett szereznie mielőtt a köztevékenység terére lépett volna, három csoportra oszlottak: elemi oktatás, zenei oktatás és testgyakorlás.

Más irányú volt az jón, különösen pedig az athéni ifjúság képzése. Utóbbiak a szellem és a test együttes fejlesztését tartották szem előtt. Az volt az elvük, hogy csakis szép, azaz erős és egészséges testben lakozhat szép lélek. Ez a különbség az egyes görög népcsoportok különböző hagyományain alapult. Akik magasabb szellemi képzettséget kívántak sze-

rezni, az ún. sophisták társaságát keresték, akik a retorikát, matematikát, filozófiát, geometriát stb. tanították s a teljes képzésért olykor magas díjat fizettek maguknak.

pedagógus - Az elnevezés az ógörög paidagogosz szóból származik, jelentése: gyermekvezető. Összetett szó, két részből áll: a paisz, paidosz, azaz fiú, és az agogosz, azaz kísérő tagokból. Jelentése arra vezethető vissza, hogy az ókori Rómában a szabad polgárok gyermekeit görög rabszolgák kísérték az iskolába. Ezen a ponton van lehetőségünk a pedagógia történetét felületesen ismertetni. Vannak feladatok, amelyek minden korszakban azonosak voltak. Ilyen a tanítás és nevelés, és persze a tudás átadásának a fontossága.

Az első korszak, amelyből ismereteink pedagógusokról vannak, 3-4000 évvel a mai előtti. A Kr. e. a

II–I. évezred során már jelen voltak az oktatás intézményesült formái, amiből következik, hogy pedagógusok már ekkor is léteztek. Mezopotámiában ekkor alakult ki egy független szabad értelmiségi réteg, amely tagjai tanárok voltak és az oktatás mellett a neveléssel is foglalkoztak. Egyiptomban írnokképző iskolák jelentek meg, a gazdagabb családoknál magánnevelők tanították a gyermekeket. Indiában az oktatásra a buddhizmus megjelenése nagy hatással volt, ekkor jelentek meg a buddhista papok, akik a tanítást vezették. Kínában a falvakban magántanítók tanítottak. Az oktatás itt ingyenes volt. Ugyanakkor csak fiúgyermekek tanulhattak, de a gazdagabb családoknál volt lehetőség arra, hogy a leányaikat magántanítókkal oktassák. Mindenesetre kijelenthető, hogy „a magánoktatás története egyidős magával az oktatás történetével”.

Hellászbán a Kr. e. 8. század elején alakultak ki a

poliszok. A legfejlettebbek közül Spártát és Athént szokás kiemelni. Spártában a gyermekek korán el lettek szakítva szüleiktől és közös táborokban sajátították el azokat az ismereteket, amelyekre egy jó spártai katonának szüksége volt. Athénban teljesen más volt a helyzet, a tudást nagyra tartották és ezért kialakították az oktatási intézményeket. Mint láttuk: Athénnál találkozunk a paidagogosz szóval is, s mivel ez a rabszolga műveltebb volt az átlagnál, ezért az otthoni tanulásban is segítette a gyermekeket. Rómában Kr. e. 300–146 között intézményesült az oktatás, ami hasonló volt a görögökéhez, ui. szinte teljes egészében átvették tőlük. A tanítók testi fenytést is alkalmaztak, ami ellen a közíró Quintillianus fellépett, mondván: csak a legvégső esetben szabad használni. Szent Ágoston is elítélte a testi fenytést. Ágoston úgy látta, hogy megfelelő tanítással és ne-

veléssel a gyermek jó útra terelhető, tehát a pedagógus egyfajta lelki pásztori szerepet is visz. (az ókori magániskolákkal külön fejezet foglalkozik.)

Humanizmus kontra Középkor. Ebben az időszakban terjed el a klerikus műveltség, aminek hatására új iskolatípusok jönnek létre. A plébániai iskolákban a plébánia papjai tanítottak. A székesegyházi iskolákba magasabb képesítésű tanárokat és tudós férfiakat vettek fel pedagógusként. A városokban speciális intézményként jelent meg a városi plébániai iskola, élükön az iskolarektorral (*rector scholae*, *magister scholae*). A XIV–XV. században már többnyire világi férfiak, az ún. városi literátus réteg tagjai vállalkoztak iskolarektorságra. A humanisták felléptek a középkori oktatás ellen, a testi fenyítés ellen. Azt hirdették, hogy az ostoba oktatók ne taníthassanak, mert ezzel az ifjúságot is megrontják. A lexikális

magolás helyett inkább a logikus gondolkodást sajátíttassa el az oktató a tanítványaival. A humanisták jelentős képviselői közé tartozott Rotterdami Erasmus. Erasmus a pedagógus egyik legfontosabb feladatának azt tartotta, hogy figyelje meg a gyermekkor sajátosságait és ehhez igazítva igyekezzen kialakítani egy olyan oktatási és nevelési módszert, ami megfelel ezeknek a sajátosságoknak. (Lám, nem is olyan új a mai 21. századi gondolat.)

A 17. század oktatástörténete átmeneti időszaknak tekinthető, ugyanis ekkor a szülők és nevelők közelebb kerülnek a gyermekeikhez és ez az oktatásban is megnyilvánul. Fontossá válik az, hogy a pedagógus ne csak tanítsa a gyermeket, hanem szeresse is, ne eszközként tekintsen rá, hanem emberként. Johannes Amos Comenius fogalmazta meg először azt, hogy szükség van pedagógusokra, olyan személyekre, akik

értenek a gyermekneveléshez. Magyar viszonylatban jeles gondolkodó Apáczai Csere János, aki a Magyar Encyclopaedia 10. részében tér ki arra, mit is vár el a tanítótól. Ekkor pendítették meg azt az elgondolást, hogy a felvilágosult államnak joga és kötelessége a nevelés tartalmának és szervezeti kereteinek meghatározása. Az állam tehát illetékes a köznevelés, a közoktatás kérdéseiben.

A 19. századi ún. pozitívizmus és a 20. század ideje alatt válik a pedagógia önálló tudományággá, így a pedagógus fogalom jelentésével is ekkor kezdenek el mélyebben foglalkozni. A pedagógia terén is jelentkezik a pozitívizmus, amelynek képviselői a pedagógus szerepét úgy határozzák meg, hogy az olyan személy legyen, aki a társadalomban való beilleszkedéshez megfelelő nevelést biztosít a gyermekek számára. A pedagógus szerepe is átalakul a

köznevelés megjelenése miatt, inentől kezdve a pedagógus tanít, nevel, illetve adminisztrál. A szakma egyre inkább azt a pedagógusszerepet tartja ideálisnak, amely jó és közvetlen kapcsolatban van a diákokkal és szülőkkel egyaránt. Igyekeznek az oktatásban olyan módszert alkalmazni, amely lehetővé teszi a diák számára az interaktivitást, ami sok esetben abban nyilvánul meg, hogy a tanár és diák egyfajta beszélgetőpartnerré alakul. A múlt században jelennek meg az olasz Montessori, a német Waldorf, az amerikai Rogers és a francia Freinet iskolák. Ezek szelleme az állami köznevelésre is hat és egyre fontosabb lesz, hogy a pedagógus pszichológiai ismeretek birtokában is legyen, hogy a gyermekek lelkivilágát megértse. Fokozatosan előtérbe kerül az a szemlélet, hogy az oktatást alá kell rendelni a nevelésnek.

Az államszocializmus idején a kommunista rendszernek megfelelő gyermekeket akartak nevelni a jövő nemzedéke számára. A 90-es évektől e téren Magyarországon is jelentős változás történik: a gyerekszemlélet megváltozik, a gyermek él, nem az életre készül, nem tantárgyat tanítunk, hanem gyereket. Ezek az elméletek vezettek ahhoz, hogy az autoriter oktatási formát felváltotta a demokratikus. Ismét megjelentek a magániskolák, a magán fenntartású intézmények, amelyek jól tudták érvényesíteni a pedagógus iránti legfontosabb követelményeket, hogy „legyen határozott, következetes, a diáknál sokkal többet tudjon, jó vezető legyen, legyen tekintélye, a diákok számára legyen példaértékű”.

pedagógusszerep - Nem lehet nem beszélni a pedagógus neméről. A nők aránya az utóbbi időben jelen-

tősen megnőtt. Ők másképpen állnak a diákokhoz, mint férfi kollégáik, sokkal személyesebb kapcsolatot építenek ki tanítványaikkal, sokszor anyaszerepet vesznek fel. Érdeemes még megemlíteni a pedagógus életkorát is, illetve iskolai elhelyezkedését. Az idősebb pedagógusok gyakorta a régebbi módszereket használják, főleg tekintélyelvű módszereket. A fiatalabb pedagógusok pedig demokratikusabb módszert igyekeznek kialakítani. Az iskolai rangsorolásnál a magasabb fokú iskolai intézményben dolgozó pedagógus nagyobb tekintélynek örvend, ami a fizetésében is megnyilvánul. Sokan – szakmán kívül is – ezt indokolatlannak különbségtételnek tartják.

Platón - Papok és felkentek végig kísérik az oktatás-nevelés történetét. A papság keresztényi megszületése előtt a vallási-filozófiai-ideológiai fel-

kentek, 2000 éve pedig az apostolok és az újabb és újabb tanítványok. A nevelés, az oktatás mióta világ a világ generációkat nevelt és tanított. Az ősi vallások, majd a nagy világvallások sorra átültették a korabeli nevelési elveket a maguk eszmerendszerébe. Az ókori görög és római pedagógiai, iskolai alapok reneszánszát jelentő humanizmus, majd a keresztény Európában eluralkodott szemléletek sorra teremtték meg az oktatás-nevelés papjait és persze a magukat papnak gondoló önjáró felkenteket. Óriási iramban zajlott az ideológiai verseny. Nehéz megmondani, ki volt a győztes. Minden század, de talán még inkább szinte minden évtized kitermelt egy-egy nagyformátumú gondolkodót, aki követői sokaságával képes volt rövidebb-hosszabb ideig alakítani az európai közgondolkodást, azon keresztül pedig a pedagógiai elveket.

Az egyházi keretek és a pápai székhely Itáliában általában a papi reformereknek kedveztek, a Lajosok fényűzése és a franciaországi osztálykülönbségek inkább a materialista gondolatokat trágyázták, míg a katolicizmus megreformálásában még élesebb volt a verseny: a polgárosodó Anglia az anglikán, a gazdag Hollandia a protestáns, a német lelkület a lutheri új tanokat hordozó kereszténységet favorizálta. Magyarország 150 évre 3 részre szakadt és így lényegében – némi késéssel - minden trendi gondolatnak táptalaja lehetett. Az angliai puritanizmus, a spanyol jezsuiták működése, az itáliai papi tanítók erőfeszítései éppúgy jelen voltak a korszerűnek mondott nevelésben, mint a kartéziánus ('gondolkodom, tehát vagyok') vagy a kommunisztikus (Freinet) alapok.

Platón ókori görög filozófus, az egyik legjelentősebb

gondolkodó a nyugati filozófia történetében. Jó mestere és kiváló tanítványai voltak, konkrétan Szokratész tanítványa és Arisztotelész mestere volt, így olyan filozófiai hagyományt alapozott meg, amely jelentős hatást gyakorolt a későbbi tudományos gondolkodásra. Legismertebb filozófiai műve az ideatan (vagy formaelmélet), amely szerint a látható világ csupán az ideák tökéletlen tükörképe. Ezek az ideák, vagy formák az igazi valóságot jelentik, és ezek állnak minden létező dolog mögött. Például egy szép tárgy csak azért szép, mert részesedik a „szépség ideájából”.

Több híres művet írt, mint például az "Állam", amelyben az igazságos államról és a filozófusok uralmáról elmélkedik. Az egyik legismertebb része a barlang-hasonlat, ahol leírja, hogy az emberek, akik egy barlangban élnek és csak az árnyakat látják, nem ismerik a valóságot. Csak az, aki kilép a barlangból, ismeri meg az igazi világot és az ideákat. Athénban alapí-

totta meg az Akadémiát, amely a nyugati világ első felsőoktatási intézménye volt, és több évszázadon át működött. Műveit dialógusok formájában írta meg, és gyakran Szókratészt tette meg ezek főszereplőjének.

Róma - Tégy úgy, ahogy a rómaiak – tartja a mondás, ám a rómaiak mégis úgy tettek, ahogyan a görögök tették. Így történt ez az oktatás területén is. Bár a zene és a testgyakorlás Romában nem tartozott az iskolai tanítás körébe; a zenét csak a császárság idejében iktatták be a 'septem artes liberales' (7 szabad művészet) közé. A gyermekeket a szülők részint maguk tanították vagy taníttatták otthon, részint iskolába járatták. Már korán találunk említést iskolákról Romában, s még korábban Tusculanumban és Gabiiban. Ezeknek az iskoláknak a neve lett a 'scholae' vagy latinosan a 'ludi'(ti. szellemi já-

tékok), a tanítóé a 'ludi magister'. Az iskolai oktatásban három fokot különböztetnek meg: az elemi, a grammatikai és a retorikai tanítást.

A matematikához számológépet használtak. Az elemi iskolák jobbra bódékban voltak, melyeket egyszerűen függönnyel választottak el az utcától. Tanítottak azonban a nyílt utcán is. A szegényebbek leánygyermeküket is beadták az elemi iskolákba, ahol a fiúkkal együtt tanultak. Ismert, hogy egy Verginia nevű serdülő leány i.e. 449-ben szintén ilyen iskolába járt. Ez egyszer mind az első említése nyilvános iskolának Rómában. A második pun háború után a görögséggel való gyakori érintkezés következtében egyre terjedt a görög nyelv és irodalom tanításának divatja is.

Hadrianus állami akadémiát (Athenaeum) állított föl, melyben a retorikát, a szónoki gyakorlatot és

bölcseletet külön szakértők adták elő. A fegyelmet szigorúan vették, a kihágást pedig keményen büntették. A gyermekek fenyítő eszköze volt a ferula, a botozás. Egyes tanítók nagy jövedelemre tettek szert mesterségükből; gyakran ugyanis nagy számmal voltak tanítványaik. Így egy vagy több segéd-tanítót is tartottak a külön elemi vagy grammatikai csoportok számára. Vasárnap és a nagy állami ünnepeken szünetelt a tanítás és szinte bizonyosra vehető, hogy a nyári forróság idején sem volt tanítás.

Rogers - Szó szerint „kiváltságos” ember. Carl *Ransom* Rogers amerikai pszichológus, a humanisztikus pszichológia alapítói közé tartozott. (Már a keresztnéve is árulkodó: ilyen nevet, ami magyarul ’*váltságdíj*’-at vagy ’*kiváltás*’-t jelent, ritkán kap kisgyermek egy életre.) Egyedi, személyiségközpontú megközelítése a személyiség és az emberi

kapcsolatok megértéséhez számos területen alkalmazást nyert, pl. területén (diákközpontú tanulás). A rendszerváltást követően Rogersnek nagy divatja volt Magyarországon és néhány képzőhely még ma is terjeszti a tanait és nevelési programja szerint kezeli a gyermekeket. Rogerst egyébként a 20. század hatodik legkimagaslóbb pszichológusává választották, klinikusok között pedig másodiknak, ahol csak Sigmund Freud előzte meg. Ő maga egyébként elkötelezett keresztény volt. Következetes vallásos oktatást kapott, ministránsfiúként szolgált rendkívül erkölcsös környezetben, így elég elszigetelt, független és fegyelmezett személyiséggé vált. 20 évesen, miután 1922-ben Pekingbe utazott egy nemzetközi keresztény konferenciára, kételkedni kezdett vallásos meggyőződésében. Hogy tisztázza a dolgot, részt vett egy „*Why am I entering the Ministry?/Miért készülök lelkésznek?*” tanfolyamon, utána pályát

váltott. Két év után hagyta ott a papneveldét.

Rogers rendkívül átfogóan dolgozta ki saját elméletét, 16 könyvet írt az önmegvalósításról. Rogers önmegvalósulásról szól, ha a képességek kibontakoztatása az „én” kiteljesedését szolgálja. Az önmegvalósítás egyben a nagyobb önállóság felé vezet az egyént, ami a korábbi élettapasztalatok gazdagodásával is együtt jár. Rogers is hangsúlyozza a szabad akarat, a saját döntés jelentőségét az egyén életében. A humanisztikusok álláspontja szerint az egyén szabadon dönt arról, mit tesz, mivé akar válni. Dönthetünk az önmegvalósító életforma mellett, de dönthetünk úgy is, hogy a külső hagyománynak rendeljük alá törekvéseinket.

Rousseau - Lépünk vissza, vissza a természethez. Visszalépés ez abban az értelemben is, hogy a rousseau-i nevelési elveket ma már – hát -, finoman

szólva: megmosolyogjuk. Egyben nem hagyhatjuk ki a lehetőségét annak, hogy ebben a kis anyagban a „nagy író és filozófus fejedelem” nevelési elveit górcső alá vonjuk. Jean-Jacques Rousseau az „Emil a nevelésről” című regényszerűségében fejt ki a neveléssel kapcsolatos nézeteit, amelyeket tömören – ha kifejezéseket kell keresni – az öntevékeny, cselekvő, döntésképes ember piedesztálra emelésével azonosíthatunk. A regényben a gyermek Emil legjobb serkentője a világ megismerésére - vagyis a tanulásra – az ősi emberi tulajdonság: a kíváncsiság, állítja Rousseau. Ez a tétel visz vissza őnála a nagybetűs természethez, de esetünkben fontosabb az, hogy az antiklerikális, ateista Rousseau, akit a halála utáni francia forradalom - térdig a nemesség és saját elvtársai vérében gázoló - jakobinus vezetői morális vezérüknek tekintettek, valójában egy lelketeg, tébolyult, hiú hipochonder, egy hazudozó,

számító, gátlástalan, egoista embergyűlölő volt. És akkor még finomkodtunk a jelzőkkel. Rousseau-t persze a kommunista ideológia leegyszerűsítve baloldali zseninek tartotta és annak is mutatta be, a kommunista rezsim Rousseau-hoz hasonló romlottságát pedig csak az példázta markánsabban, hogy Jean-Jacques minden téren oly gonosz volt, mint amilyenek a szocialista embertípus a kapitalista egót hirdette.

tanító - Olyan pedagógus, aki az általános iskolai 1–4. osztályokat tanítja, valamint műveltségterületének megfelelően az 5–6. osztályban tarthat órákat. Rendelkeznie kell korszerű általános műveltséggel, idegennyelv-tudással és társadalmi érzékenységgel. Jellemzője az egyéni és közösségi felelősségérzet és feladatvállalás.

Magyarországon 1777-ben kiadták a Mária Terézia-féle Ratio Educationis tanügyi rendelkezéseit, ekkor fogalmaztak meg először általános érvényű képesítési követelményeket és képzési előírásokat a tanító szakemberek számára. A tanítóképzés lényege már a kezdetektől fogva a gyakorlati ismeretek kialakítása volt, ennek ellenére a tényleges képzésben az elméleti oktatás volt a jelentős. Ez a kettőség napjainkig fennmaradt a képzésben.

A mai iskolákban már nyilvánvaló, hogy mindkét nemből, külön erre képzett pedagógusok oktatnak, főállásban. De nem volt ez mindig így. A korai évszázadokban papok tanítottak. Mellettük a 15. és a 16. századtól jelenik meg – kezdetben a városi plébániai, később a növekvő számú falusi iskolákban is a tanítással alkalom foglalkozó világi mesterek rétege. Néhány évszázada még a tanítók nagy része az egyházi segédszol-

gálatot és a település jegyzőjének feladatait is ellátta. Tanítói jövedelmük főleg természetbeni javakból állt és a munkát főleg férfiak végezték. Ahogy a 19. század végén bővültek a munkaerő-piaci lehetőségek, úgy jelentek meg a nők egyre többen a tanítói pályán.

Jelenleg Magyarországon kb. másfél tucat felsőoktatási intézményben hirdetnek meg tanító alapszakot. Minden hallgatónak választania kell műveltségterületet, ezek a következők lehetnek: magyar nyelv és irodalom, idegen nyelv matematika, ember és társadalom, természetismeret, ének-zene, vizuális nevelés, informatika, technika-életvitel-háztartástan, testnevelés és sport. A választott műveltségterületüknek megfelelő tantárgyakat a közoktatás 5. és 6. osztályában taníthatják.

Bő 150 éve történt

Elsőként több mint másfél évszázada beszél jogszabály magán oktatási intézményekről. 1868 nyarán terjesztette be Eötvös József vallás- és közoktatásügyi miniszter a képviselőház elé a népiskolai közoktatás tárgyában íródott törvényjavaslatot. Hosszas viták után a Ház az év decemberében szentesítette a törvényt, majd még a hó 5. napján kihirdette a képviselőházban és másnap a főrendek házában is.

Jelentős novuma volt a XXXVIII. törvénycikk fedőnéven beiktatott jogszabálynak, hogy először említi a „tanítás kötelezettsége és szabadsága” fogalmakat. A 6. § ugyanis kimondja, hogy „a szülőknek ... szabadságukban áll gyermekeiket háznál, vagy bármely vallású magán és nyilvános intézetekben, úgyszin-

tén más helységben levő tanintézetben neveltetni. Erről azonban” papírt kell bemutatniuk; valamint a helyi oktatási hatóságnak ügyelnie kell arra, hogy a gyermekek olyan oktatásban részesüljenek, amelyet a törvényi népiskolában nyerhetnének. A törvény-cikk azt is kimondta, hogy a háznál tanult növendékek kötelesek évenként vizsgát tenni.

A tankötelezettség és a tanszabadság ellentétpár jól tükrözi azt a dichotómiát, amely az állam jogainak és az egyén szabadságának elismeréséből adódik. Eötvös ezt úgy igyekezett megoldani, hogy míg az állam kötelességévé tette a tankötelezettség megvalósításáról való gondoskodást, addig biztosította az egyéneknek azt a szabadságot, hogy megválogassák, gyermekeiket magánúton vagy nyilvános iskolában, ezen belül községi vagy felekezeti tanintézetben akarják-e neveltetni. Az elméleti megfontolásokon

túl két gyakorlati szempont indokolta, hogy Eötvös nem foglalt állást az állami iskolázás monopóliuma, de még elsőbbsége mellett sem. Az első azzal függött össze, hogy miként teremti meg az iskolák fenntartásának pénzügyi fedezetét. Az államkassza állapota, a költségvetés korlátjai azt sürgették, hogy az iskolaügy ne elsősorban az állam pénzügyi erejét vegye igénybe.

De politikai okokból sem lehetett a meglevő felekezeti iskolák kisajátítására gondolni. A törvényjavaslat elfogadása — 1848-hoz hasonlóan — most is veszélyben forgott, és a körötte folyó harcban Eöt-vösékkal az egyházak igen befolyásos képviselői álltak szemben. Míg utóbbiak a tankötelezettségtől az évszázados monopóliumukat féltették, addig a liberális burzsoázia joggal és okkal aggódott amiatt, hogy az egyházi intrikák és parlamenti viták végül

megakadályozzák a javaslat törvényerőre emelkedését. A nyílt összeütközések kerülése, az egyházakkal szemben tanúsított békülékeny álláspont végül kompromisszumra vezetett. Egy rövidebb fejezet ismertette csak a magánosok és a társulatok által állított iskolák alapvető jogviszonyait.

A magán alapítású tanintézetek jövője szempontjából kardinális a 9. §, mely szerint „a népoktatási tanintézetek vagy nyilvános vagy magán iskolák.” Ebben a formában a paragrafus azt is elismeri, hogy nemcsak, hogy már nyilvános egyházi vagy magán iskolába járhatnak gyerekek népoktatási céllal, hanem hogy a jövőben ilyen tanintézet mind az állam, mind az egyházak, mind a magánosok részéről alapítható. A 10. § meg is erősíti ezt, oly formán, hogy kiterjeszti a népoktatási nyilvános tanintézet fogalmát, mi szerint azokat a „törvény által megszabott

módon állíthatnak és fenntarthatnak a hazában létező hitfelekezetek, társulatok és egyesek, községek, és az állam.

Összefoglalva az Eötvös-féle népiskolai törvényt, elmondható: fejlemény, hogy a városi elemi iskola minden osztálya számára már külön tanítót ír elő a törvény, míg a falvakban csupán egy tanító foglalkozott a hat osztály tanulóival. Eötvös nemzetiségi kérdésekben tanúsított toleranciáját jelzi, hogy a törvény kimondja: minden gyermeket anyanyelvén tanítsanak a népiskolában. Nagy gondot fordított a tanítóképzésre. A törvény előírta, hogy az ország területén 20 tanítóképzőt kell felállítani. A három évfolyamos képzőket gyakorlóiskolával kapcsolták össze azért, hogy „a növendék-tanítók gyakorlatilag képezthessenek”. Lányok számára

„tanítónő képező intézetek” létesítéséről rendelkezett. Itt a képzés ingyenes volt, s időtartama szintén három esztendő. A hatosztályos elemi népiskola után, a 12. életévüket betöltött gyermekeknek „ismétlő iskolába” kellett járniuk. Itt már nem folyt mindennapos tanítás. Télen hetenként öt, nyáron két óra volt a kötelező tanítási idő. A törvény létrehozta a felsőbb népiskolát, amely a hatosztályos elemire épül. Ilyen intézetet az ötezer lakosnál nagyobb lélekszámú helységeken kellett felállítani.

A nagyobb községek felső népiskola helyett – „ha anyagi erejük engedi” – polgári iskolát létesítettek. A polgáriban a fiúk hat-, lányok pedig négyéves képzésben részesültek. Polgári iskolába a népiskola első négy osztályát elvégzett tízéves gyerekek nyerhettek felvételt. A törvény rendelkezik az iskolaszék, a népiskolai hatóságok, tanfe-

lügyelők hatásköréről is. Az iskolaszék kilenctagú testület, melyben helyet kap a helybeli lelkész és a tanító, valamint a helység lakosainak képviselői, „lehetőleg az oktatásügyhöz értő egyének”. Feladata a községi népiskola helyi felügyelete. Később, az 1876-i törvény alapján a felekezeti népiskolák mellé is szerveztek iskolaszékeket. De megszervezték az állami felügyeleti rendszert is: az állami tanfelügyelők mind az állami–községi, mind a felekezeti népiskolákat ellenőrizték. Az iskolaszék választotta a tanítót, és felügyelt az iskolai munkára. Ellenőrizte a törvény betartását, a tandíj beszedését, a mulasztások igazolását; rendelkezett az iskolaépület javíttatásáról, taneszköz-beszerzésről; képviselői jelen voltak a vizsgákon, döntöttek a tanító és a szülők közötti vitás kérdésekben.

A magánosok és társulatok által felállított népoktatási tanintézetek

Voltak persze a politika általi törvényi feltételek és állami elvárások. Álljon itt egy sor olyan paragrafus (a 16.-tól a 21.-ig), amelyek bizonyos fokig megkötik az alapítók kezét. Képesítéshez és közelisméréshez – akármit is értsen ezalatt - köti a törvény az iskolák létesítését, megengedve, hogy egyesületek majdan konkrétan népoktatási céllal jöjjenek létre. Ha pedig így történik, akkor be kell mutatniuk majd a hatóságnak a – ma így mondanánk – a tantervet és az oktatási programot. Ezek ún. „nyilvános iskolák” lesznek, amelyekbe a tanszabadság elve alapján bármelyik gyermek bebocsátást nyerhet, ám továbbra is fennmaradhat a magánintézet kategóriája

– ami ugyan nem nyilvános, mégsem annak nevezik. Utóbbi intézetek tanulói is vizsgakötelesek, ennél a törvényi kitételnél viszont fontosabb az, hogy szükség esetén, avagy a különleges kiválóság elismeréseként ezeknek az intézeteknek a kormány plusz pénzt adhat.

„16. § Magán egyének és társulatok is állíthatnak fel elemi és felső népiskolákat, polgári iskolákat és tanító-képezdétet, ha

a) a magán egyének az általuk nyitni szándékolt tanfolyamra oklevéllel képesítsék, vagy azon téren működésük folytán mind a tankerületi iskolai tanács, mind a kormány tudomása szerint közelismerést vívtak ki;

b) a társulatok a kormánynak eleve bejelentett alapszabályaik szerint kifejezetten e célra is alakultak.

17. § Ezen intézetek nyilvánosak lesznek, ha az illetők a felállítandó tanintézet szervezetében és tantervében, melyet a megnyitás előtt legalább egy hónappal a tankerületi iskolai tanács útján a kormánynak bemutatni tartoznak, mindazon kellékeknek eleget tesznek, melyeket ezen törvény a megfelelő községi és állami tanintézetekre nézve megállapít.

18. § Állíthatnak azonban magántanintézeteket is, mely esetben ezen szándékukról a kormányt, az intézet szervezetének és tantervének bemutatása mellett, a tankerületi iskolai tanács útján legalább egy hónappal előbb értesíteni tartoznak.

19. § Minden ily magántanintézet tartozik a tanítandó tárgyakat és azok terjedelmét illetőleg megfelelni azon nyilvános tanintézeteknek, melyeket pótolni akar.

20. § Az ily magántanintézetekben is évenként nyilvános vizsgák tartandók, melyeknek napja a kerületi tanfelügyelőnek és a helybeli iskolai széknek legalább egy hónappal előre bejelentendő, hogy az megjelenhessen, s illetőleg magát képviseltethesse.

21. § A viszonyoknál fogva kiválóan szükséges és kitűnő magántanintézeteknek a kormány erkölcsi és anyagi támogatást nyújthat.” Így a törvény betűje és szelleme.

A tanítóképzés történetéből

1868-1948

A közoktatási törvény megszületésétől egészen az egyházi iskolák kommunista bezárásáig a *tanítóképzés* az állam-egyház viszony egyik legfontosabb terepe volt. Egyrészt a tanítóképzés területén maradt a leghosszabb ideig meghatározó a felekezeti iskola-fenntartás - másrészt itt avatkozott be legnagyobb erővel az állam. Hogy ennek mi volt az oka, erre az a válasz, hogy a középiskolák túl tekintélyesek voltak, s túl erős társadalmi beágyazottsággal rendelkeztek ahhoz, hogy a tanügyigazgatás és oktatáspolitikai irányváltásaira reagáljanak, a népiskolák pedig túl nagy számban működtek és külön-külön túlságosan is jelentéktelenek voltak ahhoz, hogy

gyorsan keresztül lehessen vinni rajtuk bármilyen oktatáspolitikai döntést. Az államosítási frontok ezért sokkal komplikáltabbak voltak, mint valaki gondolná. A közoktatással foglalkozó történészek ma már konszenzust formálnak abban a tekintetben, hogy a nagy egyházak erősen elleneztek a tanítóképzők államosítási folyamatát, többre értékelve az autonómiát az állami segéllyél is - Balthazár liberális (értsd: a kor szóhasználata szerint) református püspök viszont szorgalmazza azt, s nemcsak pénzügyi oknál fogva, hanem azért is, mert úgy látta, az egyházak jobban megfelelhetnének feladataiknak, ha a tanítóképzés nem terhelné őket.

Létezik olyan történetírói szemlélet, hogy szinte so-
sincs teljes determináció. Szemben azzal a nézettel,
hogy a hatalmi rendszerek és a történelem értékhá-
borúi pusztán hadrendbe állítják az egyént, mint az

érdekeikért harcoló katonát, de az egyénnek volta-
képpen nincs önálló beleszólása a történelmi csaták
kimenetelébe. Ámde, sokan történészek úgy tartják,
hogy minden rezsím folyamatosan alternatívákat kí-
nál a rendszer bármely pontján működőknek. Vagyis
a történelem úgy is megírható, mint ezeknek a dön-
téseknek a folyamatos sora. A döntést hozó egyének,
emberek a politikai elitekkel ellentétben a szakpoli-
tikai döntéseket hozzók. S végsősoron ezen döntések
sora vagy végső kimenetele maga a történelem.

A magánoktatásban is bőven van erre példa: az első
világháború idején egy iskola tantestülete - nyilván
radikális és szociáldemokrata tanerők befolyásá-
ra - javasolta a kötelező vallásoktatás eltörlését. Az
azonnali határozott fegyelmi fellépést követelő her-
cegprímási javaslatra született kettős – az illetékes
Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumi tisztviselő

által fogalmazott és Jankovich Béla akkori kultusz-
miniszter által a parlamentben elmondott – válasz
úgy is értékelhető, hogy a kormányzat ideológiai-
lag is állást foglalt a kötelező vallásoktatás mellett.
Minthogy azonban annak hangsúlyozása, hogy a
kormányzat *nem látta szükségesnek* fellépni a ra-
dikális változást kezdeményező iskolával szemben,
mondván, hogy az iskola nem sértette meg a törvényt
(azaz nem hagyta abba a hitoktatást) csak véleményt
nyilvánított – úgysis értékelhető, hogy a kormány-
nak nincs kötelező lépése. A kormányzati álláspont
tehát a kötelező hitoktatás kérdését *érdemben*
diszkutábilisnak nyilvánította - egy olyan országban,
ahol még az októberi forradalom után is ellenállt a
kormány az állam és egyházak szétválasztásának.

Hasonlóképpen a többféle értelmezés lehetőségét
biztosítja Lux Gyula tanügyi főtanácsos története. A

német tanítóképző igazgatója a nácizmussal szembenálló lokális oktatáspolitikai tényező volt. Egy alkalommal a hitleri terjeszkedés során Lux megkérdezte a minisztériumtól, hogy diákjai viselhetnek-e Volksbund-jelvényt. Mármost, a pártpolitikai jelvények viselése a magyar iskolarendszerben egyáltalán tilos volt, az igazgató tehát az erre irányuló kérést egyszerűen elutasíthatta volna - így viszont (a felelősséget kétségtelenül elhárítva) kiprovokált egy kifejezetten a Volksbund-jelvényre vonatkozó - azt engedélyező - miniszterelnöki rendeletet. Vagyis a történelmet ebben az esetben az egyén (név szerint Lux Gyula) szakpolitikai felvetése formálta.

Közoktatásügy 1945–1989 között

A II. világháborút lezáró békét követően az ideiglenes hatalom azonnal működésbe lépett. A harcok befejezése után jelentős változások következtek be a magyar oktatásügyben. Sürgős volt a dolog, mert közelgett az 1945-ös szeptemberi tanévkezdés. '45 augusztusában létrejött a nyolcosztályos általános iskola, miniszterelnöki rendelet jelent meg a tankötelezettségnek a hatodiktól a 14. életévig tartó idejére. Ugyanakkor 1945–1948 között még demokratikus keretek között folyt az oktatásügy átalakítása. Az első politikai szűrés eltávolította az oktatásügy területéről az előző rendszer politikailag elkötelezett híveit, tekintet nélkül szakmai rátermettségükre, egyben tényleg katedrához jutottak olyan kiváló tudósok, akiket az előző rendszer mellőzött.

Ezekben az években a magyar iskolarendszer többségében még felekezeti iskolákból állt. Hamarosan nyilvánvalóvá vált azonban, hogy a baloldali politikai erők (kommunisták, szociáldemokraták, polgári radikálisok) az egységes állami iskolarendszer megteremtését tűzték ki célul. A baloldali erők és az egyházak kezdeti békés együttműködése után megindult az egyházi iskolák elleni támadás. 1946 nyarán Rajk László kommunista belügyminiszter adminisztratív úton feloszlatta az összes vallásos és civil-polgári egyesületet, majd a Magyar Cserkész Szövetséget.

A baloldali sajtóban már 1946 tavaszán megjelentek olyan írások, amelyek megkérdőjelezték az egyházi iskolák létjogosultságát. Sorozatos támadások után 1948 nyarán sor került az egyházi iskolák államosítására. Az államosítás az ország iskoláinak mintegy

kétharmadát érintette. 6505 egyházi iskolát államosítottak, s 639 355 felekezeti általános iskolai tanuló került állami iskolába. A „fordulat évében”, 1948. június 16-án államosították az egyházi és magániskolákat. A XXXIII. tv. rendelkezett „a nem állami iskolák fenntartásáról, az állam által való átvételéről, az azokkal összefüggő vagyontárgyak állami tulajdonba vételéről és személyzetének állami szolgálatba való átvételéről”. Ennek alapján a helyi állami tanügyi szervek mindenütt – ellenszolgáltatás nélkül – állami tulajdonba vették a korábban nem állami iskolákat.

A kommunista párt az oktatásügyet is a pártpolitika szolgálatába állította. 1950-ben elkészültek az alap- és középfokú képzés számára az új tantervek. A művelődési anyagot a marxizmus–leninizmus eszméinek megfelelően, a szovjet példa útmutatá-

sai alapján választották ki. Nőtt az ideológiahordozó tárgyak szerepe. Megszűnt a választható idegen nyelv oktatása, helyét az orosz nyelv kötelező tanulása foglalta el az összes iskolafokozatban. A hitoktatás fakultatívvá vált.

1948-ban tehát valamennyi egyházi fenntartású iskolát államosították. 1950-ben megegyezés jön létre a magyar állam és a magyar katolikus egyház - éppen szabadlábbon lévő képviselői - között: valamennyi szerzetesrendet feloszlatják, négyet – kizsigerelve – meghagynak, és a négy rendnek nyolc gimnázium vezetését lehetővé teszik. A debreceni Svetits-, a budapesti Patrona, a győri és a pannonhalmi bencés gimnázium, a budapesti és a kecskeméti piarista gimnázium, valamint az esztergomi és a szentendrei ferences gimnázium így majd 40 évig valahogyan mégis csak működni tudott. Az anyagi hátterük mi-

nimális volt. A nyugati testvérrendek, illetve segélyszervezetek támogatása nélkül lehetetlen lett volna a fenntartásuk. Mindössze ún. „államsegélyt” kaptak a rendek a tanárok után, aminek az összege egy átlagos fizetés töredéke volt csupán. Az épületek fenntartására kiutalt pénz pedig még az éves krétaszükségletre sem volt elegendő.

Mégis: minden ellenszél, megszorítás, megfigyelés ellenére ezek az iskolák az akkori Magyarország legszabadabb iskolái voltak. Korzenszky Richárd (egy időben pannonhalmi főapát) szavait idézzük: „szigorú fegyellemmel, elkötelezett tanárokkal, akik számára fontosabb volt a nevelés, mint a tanítás. Akik korszerű tudást közvetítettek, s közben közösséget formáltak. A szerzetestanárok a maguk közösségének karizmájával voltak jelen az iskolában, és közvetítettek kultúrát, tudományt, hitet, emberséget,

magyarságot és kereszténységet.” Egy félig-meddig titkos egyházi iskolás öregdiák-háló adott némi biztonságot a diákoknak továbbtanuláshoz. Ez az alumni segített sokaknak az elhelyezkedésben is.

A megegyezés értelmében ezek az iskolák is az állami tanterv szerint működtek, a marxista szellemiségű állami tankönyveket használták, de éltek azzal a lehetőséggel, hogy a keresztény szemléletet is közvetítsék. Minden ideológiai diktatúra ellenére ezek az iskolák, köszönhetően a tanárok műveltségének és bátorságának a „másként-gondolkodás” szigetei voltak. Az állami hatóságok szemüket és fülüket rajta tartották a diákokon, tanárokon. Bőségesen vannak erről feljegyzések az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában. A diákok továbbtanulása sem volt könnyű. Az egyetemi-főiskolai felvételi statisztikák világosan mutatják, hogy a sikeres felvételi vizsgát tett egyhá-

zi iskolások közül lényegesen kevesebben jutottak be egyetemre, főiskolára, mint az állami iskolákból érkezettek közül.

Sztálin halála után ezen a téren is enyhülés következett. Az '50-es évek közepén, a politikai változások következtében új irányzat kezdődött az oktatásügyben is. A korábbi időszak hibáinak kiküszöbölésére tettek kísérletet az új általános iskolai tantervek kidolgozásánál. Szakítottak a szematizmussal és a tartalmatlan frazeológiával, ami a személyi kultusz idején uralta az oktatást. Konceptcionálisan új elképzelések azonban csak az 1960-as években valósulhattak meg. Egy új törvény tízéves tankötelezettséget állapított meg az addigi 8 helyett. De több mint 30 éven keresztül az oktatás tartalmát és módszereit csak évről évre változó rendeletek szabályozták.

Igazságtalan volna számos kiváló pedagógiai szak-

emberrel szemben , ha az 1985-ös oktatási törvényt nem ismernénk el, legalábbis részben. A tervezetet egy olyan reformcsoport készítette elő és fogadtatta el, amely elutasította a központilag bevezetendő reformokat. Célként az iskolák szakmai autonómiájára épülő, decentralizált rendszer megvalósítását jelölte meg. Ezt szolgálta a helyi tanácsok hatáskörének csökkentése, a szakfelügyelet helyett a szaktanácsadás felállítása, vagy annak a jognak a kivívása, hogy a tantestületnek az igazgató kinevezésekor vétőjoga legyen.

Ilyen reformpedagógiai kísérlet volt az Alternatív Közgazdasági Gimnázium (AKG), egy 1988-ban alapított középiskola Budapesten. A Fővárosi Tanács alapította. 1997-ig alapítványi formában működött. Kezdetben a felügyeleti szerve a Művelődési és Közoktatási Minisztérium (MKM) volt. 7, illetve 5 éves képzéseket

nyújt. Diákjainak száma kb. 650, tanárainak száma kb. 110. Pedagógiai és oktatási rendszere alternatív, tehát nem a régi, poroszos forma. Az AKG sajátossága, hogy az MKM-mel történt megállapodás alapján a fenntartói jogok egy részét az AKG Alapítvány gyakorolja, ami szintén 1988-ban jött létre.

Harminc év szabadon

A rendszerváltás piacosítást ígért és azt be is váltotta a közoktatás területén. Ám mivel a köznevelés rendszere, a benne dolgozó százezrek és a generációkon átívelő ideológiai elképzelések nem az oktatáspolitikai szándék varázsütésére változnak, ezért a magániskolák csak lassan bontakoztak ki. *Profeszor Dr. Tóth Tibor, a 'Schlachta Margit' Nemzeti Családpolitikai Intézet főigazgatója, korábbról a Facultas Humángimnázium alapító igazgatója emlékezett vissza az alapítás felemelő időszakára és a magánoktatás megindulásának göröngyös útjára.*

A Facultas magán gimnázium 2003. augusztus 1-vel kapta meg a működési engedélyt. Akkor a Fővárosi Önkormányzat Oktatási Ügyosztálya osztotta az

engedélyeket. A köznevelési törvény előírásai határozták meg, hogyan, milyen feltételek mellett lehetett iskolát alapítani. A jogszabály tehát tartalmazta a feltételeket, s mivel civil fenntartóról volt szó, így csak az alapítványi forma vagy az egyesületi fenntartás jöhetett szóba. Alapítványt alapítottunk és a Facultas Cognoscendi Alapítvány, mint fenntartó-jelölt készítette el az alapító okiratát a gimnáziumnak, a pedagógiai programját, szervezeti működési szabályzatát, csatolta mellé a kötelezően előírt eszköz és felszerelés listát, az épülethez tartozó paramétereket, a humánerőforrást. Ezt kellett benyújtani a fővárosi oktatási ügyosztályhoz. Természetesen volt egy ügygazda, és kijelöltek egy szakértőt, aki a beadott anyagok alapján szakértette a kérelmet, az ügygazda személyesen kiment a helyszínre és megtekintette az iskolát a működési engedély szakgazdájával együtt. Amikor megállapították, hogy az

épület oktatásra alkalmas, akkor megvizsgálták a pedagógiai programot, a beadott dokumentumokat és mindennek alapján született meg a döntés. Plusz még egy költségvetés tervezetet is be kellett nyújtani, ami előrevetítette, hogy a Facultas Gimnázium hosszútávon létjogosultsággal bíró és anyagilag fenntartható iskola lesz. A kezdeményezés mellett is támogatásra érdemesült, hogy bizonyos hiányok az intézmény humán jellegéből kifolyólag nyilvánvalóan adódtak. A Facultas már az induláskor erős nyelvi képzést akart megvalósítani. Továbbá olyan bölcsészeti plusz fakultációkat, és egyéb lehetőségeket, amelyek még gazdagították a képzési programot. Ez lett az alapja bő egy évtizeddel később a Veritas Történettudományi Kutató Központtal való együttműködésnek. Ennek segítségével az iskola mára országos hívnévre tett szert.

A Facultas Humángimnázium kérelmére 2003 második felére megszületett a határozat. Először nyilvántartásba vették az intézetet, majd a működési engedélyt is kibocsájtották. 2003. szeptember 1-vel kezdhette meg az első tanévét a Facultas Gimnázium. Az induló tanévben más iskolákból vettek át gyerekeket. A 11. osztályban sikerült nappalin megfelelő létszámmal kezdeni a tanévet, illetve a 9.-ben az esti tagozaton. Nappalin 14 gyerek tanult, illetve 3 magántanulót vettek fel a 9. évfolyamra. A számok jelzik, hogy a magániskolák indulása rendkívül nehéz volt, de az igény megvolt már az ilyen jellegű intézményekre az anyagilag kevésbé erős budapesti kerületekben is.

2003-ban adminisztrációs szempontból sem volt egyszerű a helyzet. A technika sem állt azon a szinten, mint ma, több mint 20 évvel később, a mai oktatási

környezetben. Manapság mindegyik intézménybe okostáblát, informatikai kapacitást és eszközöket biztosít az állam, vagy pályázatok keretében elérhető több modern iskolai kiegészítő eszköz. Érdeemes feleleveníteni, hogy húsz évvel ezelőtt mi volt a legnehezebb, milyen akadályokat kellett leküzdeni, amik tényleg embert próbálóak voltak azok számára, akik magánoktatásra adták a fejüket. Az is tanulságos lehet a mai pedagóguskar számára, hogy mi volt személyesen, egyénileg és szakma-pedagógiailag a legnehezebb az iskolaalapítóknak.

Tekintettel arra, hogy a Facultas Humángimnázium nagyon kevés gyerekekkel kezdte meg a működést, a normatív támogatás relatíve alacsony volt. Ezért abból komoly humánerőforrásra a kezdetekben nem tudtak szert tenni. Ezért az igazgató maga is nagyon sok tantárgyat tanított. Mellette pedig óraadó tanárokkal próbálták pótolni a pedagógus hiányt. A legnagyobb nehéz-

ség nyilván az adminisztráció volt, a titkársági munka. A tantestületnek és a vezetésnek bele kellett tanulnia a tanügyi igazgatásba. Új iskolaként a tanügyi igazgatást mindenki a nulláról kezdi. Érdemes szakértőktől kérni segítséget. Ezt annak idején a Facultas is megtette és ez által született meg az első tanügyi igazgatási csomag. A legfontosabb volt a tanulók nyilvántartásának a vezetése. Abban az időben még beiratkozási napló volt rendszeresítve papír alapon, annak alapján lehetett a finanszírozásra igényt benyújtani. Nagyon komoly volt a naplózás is. Mellette ki kellett alakítani azt a munkaszerződés rendszert, amellyel a tanárokat felvették. Minden egyes tanítási napot naplózni kellett, hogy elismert, igazolt legyen azok száma. Manapság a Kréta rendszer, vagy a felsőoktatási Neptun jóval gyorsabb és egyszerűbb feladatot ró a tanügyi igazgatással foglalkozó szakemberekre.

A 2000-es évek elején egy új társadalmi motiváció megmozdította ezt az oktatási piacot. Korábban, amikor 1988-ban, még a rendszerváltás előtt engedélyt kapott a Fővárosi Tanácstól az Alternatív Közgazdasági Gimnázium, az egy olyan kísérleti intézménynek lett beharangozva és működésének megindulása után kikiáltva, ami majd minden oktatási problémát megold. Egyrészt nem oldotta meg, másrészt akad még bőven mostanság is teendő. Érdemes arra is visszatekinteni, hogy a magániskolát alapítók szemszögéből nézve mi volt az a motívum, ami meglendítette a magánoktatásnak, az alapítványi és egyesületi oktatás-nevelésnek a rendszerét.

A 2000-es évek elején olyan programok mentén támogatta az állam a civil, a magán oktatást, amelyek hiánypótló dolgokat igyekeztek felvállalni és olyan területekkel kezdtek el foglalkozni, amelyekkel a

hagyományos közoktatás nem tudott, sem idő, sem energia okán. Ekkor létesültek 1989-et követően a Waldorf módszert követő vagy az ún. Montessori iskolák. Ezek leginkább azt az űrt próbálták kitölteni, amely a nehezen fejleszthető gyerekek esetében jelentkezett. Vagy volt olyan iskola is, amelyik kimondottan fogyatékos gyerekekkel foglalkozott, akár értelmi, akár testi fogyatékos gyerekekkel, vagy az autisztikus spektrum valamelyik szegmensén élő gyerekekkel. Az állam úgy gondolhatta, hogy erre nincs neki lehetősége. Ráadásul nagyon sok szülő, aki ebbe a világba belecseppent a gyermekei által, nagyon elhivatottnak érezte magát a gyerek tanulás-nevelése tekintetében. Ezek a szülők fontosnak tartották, hogy kiemelt óraszámban és kiemelt figyelemmel foglalkozzanak a fejlesztők a gyerekekkel olyan közösségben, ahol azok jobban tudnak fejlődni.

A Facultas esetében nem volt erről szó, mert a Facultas kiindulási alapból tehetséggondozó iskolának indult. Nagyon érdekes és bizonyos fokig szerencse volt ebben a helyzetben, hogy a VII. kerületben, ahol az iskolaépületet kapták, mindössze egyetlen olyan általános iskola volt, melynek nem volt gimnáziuma. Ez a nehéz sorsú gyerekekkel ma is működő iskola, a Baross Gábor Általános iskola. A helyi önkormányzatnak jól jött, hogy teljesen ingyen az ölükbe hullik egy gimnázium, ami által a Baross iskolába járó gyerekek tudják folytatni a tanulmányaikat egy együttműködési köznevelési szerződés megkötésével. Így indult a Facultas Gimnázium története. Kezdetben rengeteg – a Baross általánosba járt nyolcadikos gyerek jött a Facultasba, illetve sok „Barossos” szülő az esti tagozatra. Ez által kialakult egy olyan együttműködés, ami a mai napig példa értékű. Bár az iskola azóta hatalmas minőségi ug-

rást tett és magasra emelte azt a mércét, amivel ide be lehet kerülni - tekintettel arra, hogy érettségivel való kimenetel után már kb. 80%-a diákoknak már egyetemre, főiskolára megy -, a mai napig megvan egy ún. Baross kvóta. Évente bizonyos százalékban külön kezeli a gimnázium a „Barossos” gyerekeket. A mai napig tisztelik a múltat és egyfajta hagyomány, hogy a Baross iskolából küldöttség jön minden évben a Facultasba és az általános iskolában tanult gyerekek jó része kezdi meg a ott a 9. évfolyamát. Mindemellett a bekerülés a Facultasba szintén magas minőségi követelményt ír elő. Elmondható, hogy tízszeres a túljelentkezés.

Az évezred elején létezett egy olyan állami nevelési szemlélet, egyben egy olyan állami kényszer, amely bizonyos nevelési tevékenységeket nem tudott az állami iskolákban végrehajtani, ezért azokat „kiszér-

vezte”. Gyakorlatilag hagyta és jó szemmel is nézte, hogy a civil szféra és az egyházi intézményrendszerek megteremtsék a lehetőségét annak, hogy magán fenntartók - egyház, alapítvány - jöjjenek létre és ezek végezzék ezt a tevékenységet. Arról is sokat írnak a nevelési szakemberek, hogy időközben az elmúlt évezred utolsó évtizedében előállt egy olyan társadalmi szituáció, amelyben nagyon sok értékes ember elvesztette az állását, munkáját olyan vállalatoknál, amelyek privatizációra kerültek. Családok estek szét, gyerekek maradtak egyedül. Ezeknek a csemetéknek az elkallódása olyan veszély lehetett, amire esetleg szintén gondolhattak az oktatási szakemberek. Megoldandó feladata lett a közoktatásnak, hogy a rendszer valahogy felszívja a magukra maradt tehetséges gyerekeket és mindazokat, akiket a tankötelezettségből való kiesés réme fenyegetett.

Volt egy ilyen része is ennek az elképzelésnek. Ez egy összetett elképzelés volt az állam részéről. Hiánypótló, szükségszerű, hasznos dolgokat támogatni kívántak. Nagyon sok fajta hiánypótló, szükségszerű dolog volt. Például egy zöld kakas nevű modell is létezett, ez azokat a gyerekeket, akik több fajta iskolatípusból kiestek, kibuktak vagy eltűntek, azokat karolta fel, és egy lényegesen rugalmasabb oktatási programmal próbálta meghozni a kedvüket, visszatéríteni őket az iskolapadba, újfajta jövőt és lehetőségeket mutatni nekik. Némelyik modell bejött és működött, némelyek sajnos nem. A kezdeti lelkesedés létrehozott ilyen alternatív oktatási-nevelési programokat, de azt, hogy ezek végül is milyen sikert értek el, azt a piac eldöntötte. Nagyon sok magániskola bedőlt, mert amit ígért és amit tudott tenni, aközött lényegesen nagyobb volt a különbség. Aki egy kicsit konyít a közigazgatáshoz és a közneve-

léshez, az tudja, hogy nem lehet életképes egy olyan iskola, amely nehéz képességű gyerekeknek szervez gimnáziumi képzést és a végén ugyanolyan értékű érettségit kínál, mint pl. a Fazekas Mihály Gimnázium a diákjainak. Ez nyilvánvalóan túlzás volna. Ugyanakkor támogatni kell a nehezebben tanuló gyerekeket is, de nem feltétlenül gimnáziumi érettségit kell nekik biztosítani – valamilyen könnyített módszerrel és könnyített teljesítménnyel -, hanem olyan szakmát adni a kezükbe, ami hiánypótló. Ezzel mindenki jól jár. A társadalom is, a végzett diák is, mert jól el tud helyezkedni a munkaerőpiacon és természetesen a szülő is, aki ezáltal bebiztosítja a gyermeke jövőjét. Egy szó, mint száz, kihajtott nagyon sok vadhajtság az oktatás területén, de mára lényegesen letisztult a képlet. Ám a kezdeti időszakban sok volt az ilyen lelkes iskola, ezek megjelentek a köznevelési színpadon, és később a piac ítélkezett

felettük, a feleslegeseket és az életképteleneket eltüntette.

Pokorni Zoltán egykori oktatási miniszter fogalmazta meg azt, hogy lényegében az állami közoktatásnak, sőt a tankötelezettség alatti időszakban a fenntartóknak a legfontosabb dolguk, hogy a tehetséget felismerjék és hogy eljuttassák a megfelelő helyre, egy szakmához vagy a felsőoktatásba. Ezt nevezik tehetséggondozásnak. A Facultas humángimnázium hasonló úton halad.

A Facultasban előre megmondják a jelentkezőknek, hogy milyen tehetségeket tudnak segíteni. A Facultas nem árul zsákba macskát. A Facultas nevében is benne van, hogy ez egy humán gimnázium. Ez azt jelenti, hogy leginkább a különböző idegen nyelvek, illetve a humán szemlélet iránt érdeklődők számára tud olyan plusz lehetőséget biztosítani, amellyel a

kötelező közoktatási feltételeken felül a diákok többlet ismereteket tudnak szerezni, amelyekkel könnyebben bekerülnek az egyetemi világba és megállják a helyüket az egyetemeken. Ugyanakkor meglepő lehet, de a mai korban természetesen nem a csak a humán szemlélet, dominál, hanem a reáliák is. Mivel a Facultasban erős a történelmi képzés, ezáltal nagyon sok olyan felsőoktatási intézményben is megjelennek tömegével a gyerekeink, ahol nem feltétlenül a humántárgyak vannak a fókuszban. A statisztikák azt mutatják, hogy a legtöbben gazdasági egyetemekre mennek, ahol a matematika felvételi tárgy, vagy a tárgyból teljesített emelt szintű érettségi. A Facultas gimnáziumban a tanulók nagyon jól képesek mind a két követelményt – humán és reált – egyszerre teljesíteni. Érdeemes elgondolkodni azon, hogy a Facultas ne hirdesse a humán jelleget a jövőben. Ez immáron univerzális gimnázium.

Oktatási szakemberek szerint azok maradnak életben a magániskolák piacán, akik különböző nemzetközi együttműködésekkel rendelkeznek. A kialakított nyelvi-kulturális együttműködések fenn tudják tartani, és valami olyan pluszt tudnak nyújtani az iskolában és az oktatási modellben, amely a gyerekeket bevonzza. Az ilyen kulturális csere nyitott, alkalmazkodó, rugalmas személyiséget nevel. A diákok nyelveket tanulhatnak, kultúrákkal találkozhatnak.

A Facultas-ban elindult egy nagyon komoly nemzetközi cserediák program. A legkomolyabb része a finnországi kapcsolat, amely Joensu városának a gimnáziumával jött létre. Volt egy időszak, amikor évente 10-15 finn gyerek érkezett a Facultasba, illetve a budapesti iskolából is tömegével mentek a gyerekek Finnországba. Sajnos a COVID óta ez leállt és nagyon nehezen indul újra. Folyamatosan mutálód-

nak újabb és újabb COVID variánsok, egyre-másra járványok jönnek. Ezért a szülők nem szívesen támogatják, hogy a gyerekek idegen helyre utazzanak, vagy máshonnan gyerekek érkezzenek hozzájuk. Ezt nagyon át kell most gondolnia a mai középiskolai világnak. Egy olyan új tényező akadályozza a határokon átnyúló együttműködések, amivel senki sem számolt, ezek pedig a járványok.

Minden negyedik magán

A 2020-as évekre egy plurális, különböző fenntartói formákat elismerő demokratikus oktatási rend és nevelésirányítás alakult ki Magyarországon. Ezen a téren a magániskolák (működjenek akármelyik formában is) egyre nagyobb szegmenst hasítanak ki maguknak, itt elsősorban az egyházi alapítású vagy egyházi fenntartásba került és a különleges nevelő-oktató programokat is megvalósító – többnyire alapítványi vagy magánfenntartású intézményekről van szó. A KSH adatai szerint 2017-ben csaknem 435 ezer középiskolás diák kezdte meg a tanulmányait nappali tagozaton, ebből kicsivel több mint 100 ezren a közoktatási rendszeren kívül egyházi, alapítványi vagy nemzetközi magániskolákban tanulnak.

Bár ezek pár éves adatok, de lehet tudni, hogy az inflációs indexálás miatt az elmúlt 7-8 évben körülbelül majdnem kétszeresére emelkedtek a magániskolák különdíjai és külön költségei. Például a Waldorf-iskolarendszerben akkoriban 15 és 60 ezer forinti havi felajánlást vártak a szülőktől, az alapján, hogy milyen összeget képes vállalni havonta gyermeke taníttatásáért. Lehetséges volt egyéni elbírálás alapján mentességet kapni.

Akkor több magániskolát meg lehetett úszni 20-30 ezer forint havi tandíjjal, persze voltak olyan intézmények, amelyek ennél jóval többet kértek: a Kürt Alapítványi Gimnáziumban 38 ezer forintot, a Budenz József Alapítványi Gimnáziumban 50 ezret, a BME Gimnáziumban pedig már 82 ezer forintos tandíjjal kellett számolni havonta, az AKG pedig 30-160 ezer forint közötti szülői hozzájárulást kért.

Hangsúlyozzuk, ezek 2017-es adatok. A magániskolák között most is a legdrágábbak a nemzetközi iskolák, ahol 200 ezer forint feletti összegekkel számolhatnak a szülők havonta.

A Carl Rogers Akadémia tandíja havonta 120 ezer forint vállalást kívánt, a Budapesti Francia Iskola tandíja 137 ezer forintnyit, míg a budai Greater Grace Nemzetközi Gimnáziumban tanuló diákok tandíjáért már 291 ezer forintot kellett fizetni. Jelenleg úgy tűnik, hogy a legköltségesebb megoldás a British International School-ba járatni a gyermekeket, ahol közel 500 ezer forintot kérnek el havonta tandíjra. Mindezek felett ezekben a középiskolákban ugyancsak milliós nagyságrendben kell fizetni külön, csak a beiratkozásért. És akkor még nem számoltunk olyan költségekkel, mint a tankönyvek, iskolai eszközök, étkezés vagy a további alkalmi

hozzájárulások, utazások, egyéb iskolai programok. A költségek megértéséhez érdemes végig venni a különböző iskolatípusokat, mert a gyermekek tanulmányaira fordított összegek nagyrészt azzal függenek össze, hogy milyen típusú iskolát választ a szülő.

Iskolatípusok

Túlnyomó többségben vannak még mindig a hagyományos állami iskolák. Ide tartozik az összes “normál” tantervű általános és középiskola, amelyik állami fenntartással működik. Vannak aztán az állami iskolák különböző tagozatokkal: az ilyen intézményekben főként egy-egy területre (például idegen nyelv, matematika, sport, művészet) helyezik a hangsúlyt, a diákok emelt óraszámban tanulják az adott tagozat tantárgyait.

Következnek a magániskolák, amely kategóriába az egyházi iskolákat is sorolni kell, hiszen az állam és az egyházak szétválasztása egyértelműen megtörtént Magyarországon. Ugyanakkor az egyházi iskolákat mégsem magánszemélyek vagy azok önkéntes elvi

társulása tartja fenn, hanem a hitbéli összetartozás a fenntartó szerv egyes szereplői, a klerikusok között. Az egyházi intézmények bár zömében az állami tantervet követik, mellette vallásos nevelésben részesítik a tanulókat (a hittanóra mellett sokszor kötelező a részvétel különböző egyházi eseményeken az esztendő keresztény naptára szerinti rendben).

A magániskolák

A hazai oktatási rendszer legrugalmasabb képviselői a magániskolák, vagy azok lehetnek, amennyiben a fenntartó igyekszik az állami tanterv és saját nevelési elképzelései, illetve a szülők igényei és az oktatási piac rései között üzleti és erkölcsi optimumot találni. Fenntartóik magánszemélyek, alapítványok, magánemberek elvű közössége, vagy oktatásra, nevelésre szerveződő magáncégek, amelyek keresik a jó kapcsolatokat az egyetemes oktatási szereplők (állam, egyházak, szülők, diákok) mindegyikével.

A nemzetközi iskolák a legdrágább elit intézmények. Néhány közülük teljes egészében idegen nyelvű oktatást biztosít, nemzetközi érettségivel és külföldi továbbtanulási lehetőségekkel. Ezen iskolatípusok

természetesen nem csak a tantervben és az alkalmazott pedagógiai módszerekben különböznek, hanem az oktatás költségei is igen eltérőek.

Az alternatív iskolák a hagyományostól eltérő pedagógiai módszereket alkalmaznak, a tanterv sokszor nagyban különbözik az államtól (pl. van olyan, ahol nincs házi feladat vagy osztályozás). Ilyenek többek között a Waldorf, a Montessori, Rogers vagy a francia kommunista Freinet (munkaiskola elnevezésű) irányelveit követő iskolák.

Az iskolák költségei

Nézzük meg, hogy hozzávetőlegesen mekkora összeggel érdemes számolniuk azoknak, akik valamilyik intézménytípust szemelték ki a gyerekeknek. A könnyebb összehasonlíthatóság érdekében egy teljes tanévet vegyünk alapul. Habár az állami ingyenes, ha egy kicsit a mélyére nézünk a dolgoknak, akkor beláthatjuk, hogy ez némi kiegészítésre szorul. Maga az oktatás tényleg díjmentes – sőt, a tankönyvekért sem kell fizetni – ugyanakkor a tanórán kívüli foglalkozásoknak természetesen lehetnek költségei. Van olykor osztálypénz is. Szinte minden iskolában a gyerekek havonta egy bizonyos összeggel beszállnak a közösbe, amiből az év végi osztálykirándulásokat, és/vagy a tanárok ajándékát finanszírozzák. Erre a célra általában havi egy-két ezer forintot érdemes számolni.

Az alternatív és egyházi iskolák költségei

Amennyiben vallás és világnézet alapján szeretnénk választani, érdemes az egyházi iskolák körében szétnézni. Ezek lényegében az állami tanterv szerint működnek (így kapnak állami támogatást például a tankönyvekre), ugyanakkor a normál tanórák mellett nagy hangsúlyt fektetnek a vallásos nevelésre is. Az egyházi iskolákat mindig valamilyen jogi személy (egyházközség, szerzetesrend, egyházmegye vagy egyházi kerület) működteti. Nagyrészt az államilag előírt tantervet követik, így állami támogatásban részesülnek. Ebből következik, hogy nincs tandíj, sem alapítványi hozzájárulás, az oktatásban való részvétel maga díjmentes, akárcsak az állami iskolák esetében.

A különbség inkább az oktatás szellemiségében mutatkozik meg: a hagyományos tanórák mellett tartanak istentiszteletet, hittanórát, a diákok közösen imádkoznak és egyházi énekeket tanulnak, lelki gyakorlatokon vesznek részt. Vallástól függően a gyermek járhat például katolikus, református, evangélikus, baptista intézménybe. Ezeknek az iskoláknak a költségei megegyeznek az állami intézményekével.

Az alternatív iskolákat többnyire alapítványok működtetik, és bár hivatalosan nincs tandíj, a szülőktől alapítványi hozzájárulást kérhetnek, tehát az oktatásért tulajdonképpen mégiscsak fizetni kell. Az iskolai költségek mértéke azonban nem egységes, a Waldorf-módszerrel működő intézményekben például figyelembe veszik a családok anyagi helyzetét is. A tehetősebb szülőktől elvárják, hogy magasabb összeggel járuljanak hozzá a működéshez, hogy az

iskola támogathassa az anyagilag rosszabb helyzetben lévő tanulókat. A Waldorf-pedagógiában szerepe van az ilyen segítségnek. Az alternatív pedagógiát alkalmazó iskolákban gyakran nincsenek tankönyvek, a diákok csak a saját jegyzeteiket használják a tanuláshoz, így ezen a téren nem kell plusz költségekkel számolni. Az alapítványi iskolákban – már ahol kérnek plusz hozzájárulást - mindent összevetve nagyjából havi 50-60 ezer forintba kerül egy tanév, amiben még nincsenek benne a kirándulások és különórák költségei, amelyek tovább növelik a kiadásokat.

A magániskolák és a nemzetközi iskolák költségei

A köznyelv ugyan gyakran használja a “magániskola” megnevezést a nívónak tartott intézményekre, de valójában az ide sorolt iskolák nagy része szintén alapítványi vagy egyesületi fenntartású, és csak kisebb részük van ténylegesen magánkézben. Közülük több intézmény teljes egészében idegen nyelven oktat, így a diákok anyanyelvi szinten sajátítják el az adott nyelvet, emellett pedig egy másik ország oktatási rendszerének megfelelően tanulnak. A végzősök nemzetközi érettségit kapnak, amit több országban is elfogadnak. A nemzetközi iskolákban zömmel külföldi gyermekek tanulnak, akik csak átmeneti jelleggel tartózkodnak az országban. Így nem prioritás számukra, hogy megtanuljanak magyarul, vagy

a magyar oktatási rendszer részei legyenek. Ide tartoznak például a külföldi diplomaták gyermekei.

Az oktatásért és a nevelési környezetért viszont a szülőknek igen mélyen a zsebükbe kell nyúlniuk, így a költségek a nemzetközi iskolákban a legmagasabbak. Egy “olcsóbb” nemzetközi iskola tandíja több mint 1 millió forint tanévenként, de hazánk legdrágább oktatási intézményében, a Budapesti Amerikai Nemzetközi Iskolában például közel 6 millió forintba kerül az éves tandíj. Némely iskolában ezen felül a beiratkozásnak is külön díja van (ami akár egymillió forint is lehet), illetve gyakran nem csak a tanév ideje alatt, hanem a nyári szünetben is fizetni kell a hozzájárulást. Ezen felül némely iskola megköveteli az egyenruha viselését, aminek anyagi vonzata szintén a szülőket terheli, s külön öltözéket írhatnak elő a testnevelésórákra és az ünnepsé-

gekre. Ráadásul a gyerekek gyorsan nőnek, vagyis könnyen előfordulhat, hogy akár évente nagyobb méretű egyenruhákat kell vásárolnunk, így ez többször ismétlődő kiadás lesz. Egy 'elit' intézményben természetesen az osztálykirándulások is sokkal költségesebbek, hiszen általában több napos, külföldi utazásokra kell készülni, magasabb kategóriájú szálláshelyekkel. Egy ilyen kirándulás gyakran (több) százezres kiadás is lehet a szülőknek. Továbbá, ha majd a gyermek nem akar kilógni a sorból, akkor márkás ruhaneműre, drágább okostelefonra, és jóval több zsebpénzre lesz szüksége, hogy tudja tartani a szintet a "felső tízezer" csemetéivel.

Egy szó, mint száz: a magániskolákban a színvonalnak és az oktatásnak bizony elkérik az árát. A nemzetközi magániskolák tehát messze a legdrágább oktatási intézmények, egy átlagos keresetű család

számára megfizethetetlenek. Persze ezek között is akad “olcsóbb”, illetve drágább intézmény, de egy tanév még így is minimum 2.000.000, de akár 6-7.000.000 forintba kerül.

Chat a magánoktatásról

Tegyünk az anyag vége felé egy kirándulást a jövőbe. Kérdezzük meg a ChatGPT-t a magániskolák kapcsán. (Az ingyenes verziót.) Ezt válaszolja, arra kérdésre, hogy mik is a magániskolák: „a magánoktatás egy izgalmas és személyre szabott módja az ismeretszerzésnek. Ebben a formában a tanulás közvetlenül a tanuló igényeihez igazítható...” Ha tovább érdeklődünk, jön a magánoktatás politikailag is korrekt dicsérete: „nagyszerű cél, hogy szakértővé válj a magánoktatásban! Néhány lépés, amelyek segíthetnek ebben:

Ismerd meg a különböző tanulási stílusokat:

Minden diák másképp tanul. Néhányan vizuális típusok, míg mások inkább hallás után tanulnak job-

ban. Fontos, hogy felismerd ezeket a különbségeket, és a tanítási módszereidet ehhez igazítsd.

Tanulási módszertanok elsajátítása: Fedezd fel a különböző pedagógiai módszereket, mint például a problémamegoldó tanulást, a projektalapú tanulást vagy az aktív tanulást, amelyek mind segítenek a hatékonyabb tudásátadásban. **Tanulói**

vi sszajelzések elemzése: Rendszeresen kérj visszajelzést a tanítványaidtól, hogy megtudd, hogyan fejlődnek, és hogyan tudnád tovább javítani az óráidat. **Technológiai eszközök használata:**

Ismerd meg a legújabb oktatási technológiákat, mint például a virtuális tanteremi eszközök, tanulásmenedzsment rendszerek (LMS), és az online erőforrások, hogy a tanulás rugalmas és elérhető legyen. **Folyamatos szakmai fejlődés:** Vegyél részt tanfolyamokon, konferenciákon vagy ol-

vass szakirodalmat a magánoktatásról. A tudás folyamatos bővítése kulcsfontosságú ahhoz, hogy naprakész maradj. **Mentorálás és kapcsolatok építése:** Keress olyan szakembereket, akik már sikeresek a magánoktatásban. Tőlük tanulhatsz új technikákat, ötleteket, és hasznos tanácsokat kaphatsz.”

És valóban. Ehhez nincs is nagyon mit hozzátenni. A ChatGPT-vel való tanulás gyors, hasznos, rendszerezett, de nem sokkal ad többet, mint egy összetettebb internetes keresés. Jellemzője, hogy minden érdeklődő ugyanazt a választ kapja. Vita nincs.

Ha a magánoktatás történetét firtatjuk, a Chat GPT ismét, korrekt és rendszerezett, de újat ezúttal sem sokat kapunk. Olyat, amit ne taglaltunk volna ebben a kis anyagban, olyat nem találunk a Chat GPT összegzésében: „a magánoktatás története szorosan

kapcsolódik az oktatás általános fejlődéséhez. Néhány fontosabb korszak és jelenség a Chat GPT értelmezésében ma így néz ki:

„Ósi idők és a korai civilizációk A magánoktatás egyik legkorábbi formája az arisztokrata családok gyermekei számára fenntartott oktatás volt. Az ókori Görögországban és Rómában a gazdag családok gyermekei privát tanítókat fogadtak, akik gyakran filozófusok, tudósok, vagy más nagy tudású emberek voltak. Platón és Arisztotelész is privát tanárként működtek. A magánoktatás itt a gazdagok kiváltsága volt, és célja a politikai, katonai és filozófiai ismeretek átadása volt.

Középkor A középkorban az egyházi intézmények és kolostorok játszották a fő szerepet az oktatásban, de az arisztokrata családok továbbra is privát tanítókat fogadtak gyermekeik számára. Ezek az oktatók

leggyakrabban egyházi személyek voltak, akik teológiai és nyelvi oktatást nyújtottak. A tudományos ismeretek korlátozottak voltak, és a magánoktatás szintén a kiváltságos rétegek számára volt elérhető.

Reneszánsz A reneszánsz idején a tudományok iránti érdeklődés fellendülésével a magánoktatás egyre népszerűbbé vált. Az oktatók gyakran humanisták és művészek voltak, akik a klasszikus műveltséget tanították. Az egyéni képzés különösen népszerű volt a nemesek és a gazdag polgárság körében, akik megbecsülték a filozófiai, művészeti és tudományos ismereteket.

Az ipari forradalom és az oktatási reformok Az ipari forradalom idején a magánoktatás új irányt vett. Bár az állami iskolák és az oktatási rendszer fejlődött, a magánoktatás még mindig népszerű volt a felsőbb osztályok körében. Az iparosodás terjedésével a közoktatás szere-

pe növekedett, de a magántanárok még mindig fontosak voltak a nyelvtanulásban, a különleges készségek megszerzésében (pl. zene, művészet), és a tehetsős családok számára.

20. század – A magánoktatás specializációja

A magánoktatás tovább fejlődött és specializálódott. Az oktatás demokratizálódása és az állami iskolák elterjedése mellett a magánoktatás egyre inkább kiegészítő szerepet töltött be. Sok szülő keresett privát oktatót gyermeke számára, hogy személyre szabott figyelmet és kiegészítő segítséget nyújtson olyan területeken, mint a matematika, nyelvtanulás vagy vizsgafelkészítés.

21. század – Digitális átalakulás és online oktatás

A technológiai fejlődés forradalmasította a magánoktatást. Az online tanulási platformok, mint a Zoom, a Coursera, vagy a Duolingo elérhetővé tet-

ték a magánoktatást szélesebb közönség számára. Az internet lehetővé tette, hogy a tanulók a világ bármely pontjáról privát oktatást vehessenek igénybe, ami egyre népszerűbbé vált. Ezzel párhuzamosan a magánoktatás egyre inkább specializálódott, például speciális készségek elsajátítására (programozás, nyelvek, művészetek).”

Kulcsfontosságú változások

A Chat GPT azt is külön előkészíti az érdeklődők számára, hogy milyen kulcsfontosságú változások szolgálják a mai kor modern magánoktatását. Mint írják „mindig is a gazdag rétegek számára volt elérhető a magánoktatás, de a modern korban szélesebb rétegek számára is nyitottá vált. Az online oktatás megjelenése demokratizálta a hozzáférést, de a személyre szabott figyelem még mindig a magánoktatás egyik legnagyobb előnye. A magánoktatás különösen népszerű a vizsgafelkészítésben, speciális nyelvtanulásban, és egyéni készségek fejlesztésében. Az ősi idők és a korai civilizációk magánoktatása érdekes mintát nyújt a modern oktatási gyakorlatok számára, különösen abban, ahogyan a tudás átadása személyre szabott és elitista volt. Az

arisztokrata családok gyermekei különösen kiváltságos helyzetben voltak, hiszen személyes tanárokat fogadtak, akik az egyén speciális érdeklődési területeihez és képességeihez igazodtak. Ebből a korszakból több elem is inspirációt nyújthat a modern magánoktatásban.”

Személyre szabott figyelem. Az ókori tanítók, mint például Platón vagy Arisztotelész, tanítványaik egyedi képességeire összpontosítottak, és a tananyagot ennek megfelelően alakították. Ez a figyelem az egyén erősségeire és gyengeségeire a modern magánoktatásban is kulcsfontosságú, hiszen a diákok különböző ütemben tanulnak és eltérő módon értik meg az anyagot. Témák:

Mentorálás és szoros kapcsolat. Az ókori görög filozófusok gyakran nemcsak tanítók, hanem mentorok is voltak, akik az élet más területein is segítettek

tanítványaikat. Ez a fajta szoros, bizalmi kapcsolat a modern magánoktatásban is fontos lehet, ahol a tanár nemcsak tudást ad át, hanem segít a diákok ön-bizalmának és készségeinek fejlesztésében.

Készségfejlesztés és hosszú távú célok. A korai civilizációkban a magánoktatás célja gyakran hosszú távú volt – politikai, katonai vagy filozófiai felkészülés. Ez arra ösztönözhet, hogy a saját oktatásod során ne csak rövid távú célokra összpontosíts, mint például vizsgafelkészítés, hanem átfogóbb készségekre, mint például a kritikai gondolkodás, problémamegoldás és élethosszig tartó tanulás.

Érdeklődési területekre szabott oktatás. Az ősi időkből származó oktatás nem volt kötve előre meghatározott tantervhez. Az oktatás az egyén érdeklődését követte. Ezt a rugalmasságot te is beépítheted az oktatásodba azzal, hogy megkérdezed a diákjaidat, milyen témák

érdeklük őket leginkább, és ezekhez igazítod az anyagot.

Elitista modellek megtörése. Bár az ókorban az oktatás a kiváltságosoké volt, ma lehetőség van ezt a hagyományt megtörni azáltal, hogy szélesebb körű hozzáférést biztosítasz a magánoktatáshoz. Az online eszközökkel például bárki számára elérhetővé teheted a tudást, függetlenül a társadalmi-gazdasági háttértől. Az elitista oktatási modellek megtörése egy igazán inspiráló és fontos cél a magánoktatásban, hiszen ezzel hozzájárulhatsz ahhoz, hogy a tudás szélesebb körben elérhetővé váljon, és mindenki számára hozzáférhető legyen, függetlenül a társadalmi-gazdasági helyzettől.” Közölnek is néhány ötletet, amelyekkel előmozdíthatók ezek a célok.

Csak csináld!

Olyan ez a recept, mint egy ismert világ cég üzenete: just do it! Nem kell különösebb előképzettség, pedagógiai szaktudás, nevelési módszertan ismeret, nem kell semmi. Csak egy számítógép vagy okostelefon (ami szintén számítógép). „Az online oktatási eszközök lehetővé teszik, hogy szélesebb közönséget érh el. Az olyan platformok, mint a Zoom, Google Meet, vagy akár a közösségi média, hozzáférhetővé tehetik az oktatást bárki számára, aki rendelkezik internetkapcsolattal. Ezzel a földrajzi és anyagi korlátokat is áthidalhatod.” Nem köntörfalaznak, nincs mellébeszélés.

Megfizethető ár képzés

Minden a pénz és az ár-érték arány. Mint írják: „a magánoktatás gyakran drága lehet, de ha rugalmas árképzést vezetsz be, például csomagajánlatokat, ösztöndíjakat, vagy csökkentett díjakat, azok számára, akik anyagi nehézségekkel küzdenek, több tanuló számára teszed elérhetővé a tudást.” Szigorúan tegezve, nem magázva, nem általános alanyt használva. A korszellemnek megfelelően közvetlenül és egyszerűen szólnak mindenkire, aki magánoktatásra adná a fejét, ha tud valamit, ha nem.

Ingyenes vagy olcsó erőforrások megosztása

A jó isten kíméljen meg az ilyen eszközöktől, de nem fog tudni megkímélni. „Lehetőséged van ingyenes oktatási anyagokat (például YouTube-vidé-ók, blogbejegyzések, podcastok) készíteni és köz- zétenni, amelyek szélesebb közönséghez jutnak el. Ezek az anyagok lehetőséget adnak arra, hogy az érdeklődők a saját tempójukban tanuljanak.” Ez magyarul azt jelenti, hogy a gyengébb képességű- ek többször megnézhetik az anyagot, amivel persze még több hasznot hajtanak az adott platform és a szerzői jogok birtokosai számára.

Tanulói közösségek és tananyag

A közösségi tanulási modellek, ahol diákok egy csoportja közösen tanul és segít egymásnak, szintén segíthetnek lebontani az elitizmust. Ilyen közösségekben a diákok megoszthatják tapasztalataikat, és egymástól is tanulhatnak, ami csökkenti a függést a magas árú magánórától. 'Hat-', 'het-', aztán vagy hat vagy nem.

A tananyagokat úgy is alakíthatod, hogy különböző kulturális, társadalmi és gazdasági háttérrel rendelkező diákok számára is relevánsak legyenek – írják végül. „Ezáltal mindenki úgy érezheti, hogy az oktatás személyre szabott és az ő valóságukhoz is kapcsolódik.” Itt azon van a lényeg, hogy 'érezheti'. Nem biztos, hogy így is érzi, de akár 'érezheti' is. S

végül a Chat GPT megvalósítja a totális közösségi élményt (ezt valamikor kommunizmusnak hívták). Mert „részt vehetsz olyan társadalmi kezdeményezésekben, ahol önkéntesként oktathatsz hátrányos helyzetű közösségeket. Ezek hozzáférhetővé és befogadóvá tehetik az oktatást.” Tehetik. Nem biztos, hogy teszik. De: tehetik. Ami nagy különbség. Ezért is inkább arra a felhalmozott tudásra, ismeretre, tapasztalati praktikákra kell alapozni a jövő közoktatását – benne a magániskolákkal -, amelyet azok a gyakorlatban szereztek meg az elmúlt évtizedek alatt és nem egy olyan mesterséges intelligenciára, nem olyan információra, amit esetleg hozzá nem értő munkavállalók ellenőrizetlenül tápláltak be egy elektronikus rendszerbe.

Térjünk vissza ezért egy konkrét modellre, a sikeres budapesti Facultas magán gimnázium módszereire.

Miközben a mesterséges intelligencia már valóban itt van az oktatásirányítás, a tantestületek és a tanulók nyakán, ugyanakkor az AI-hoz kapcsolódóan új piacformáló tényező az információs társadalom kialakulása. Egyre több olyan képzés indul az általános és középiskolákban, amelyik kommunikációval, tömegkommunikációval. a modern tudományoknak vagy ennek az új típusú tudományosságnak az elméletével foglalkozik. Fontos az is, hogy számos ilyen képzés gyakorlati ismereteket is átad. Professzor Dr. Tóth Tibor, a 'Schlachta Margit' Nemzeti Családpolitikai Intézet főigazgatója, korábban a Facultas Humángimnázium alapító igazgatója folytatja:

A Facultas vezetése már a 2003-as induláskor után úgy gondolta, hogy a jövő érettségizőjének megfelelő kommunikációs képessége kell, hogy legyen. Ezért a tanulóknak meg kell ismerniük azt a vilá-

got, amely a kommunikációról szól. A Facultas humángimnázium a kommunikációs képzések terén is igyekezett megszerezni a lehető legjobb szakembereket, akik a mai napig friss szemlélettel irányítják a gyerekeket a közösségi média és a mesterséges intelligencia világában.

Számos részterülete van még a modern társadalomnak és a mai civilizációnak, amikbe be kell vezetni a fiatalokat. Ma még felfedezetlen területek a köznevelés számára a globális klímakérdések vagy az olyan fenyegetettségek, amelyek a kulturális küzdelmek, a migrációs irányok megjelenésével átalakíthatják a hagyományos társadalmakat. A közoktatást fejleszteni lehetne ezeken a területeken is, gondolva a jövő kihívásaira, amelyekre a fiatalok generációinak kell majd valamilyen választ adniuk.

A Facultasban a Veritas szakkör keretében esik szó

a jövő globális kérdéseiről. A gyerekek megfelelő képet kapnak a migrációs problémákról, a nagy kulturális ütközésekről is. Jó ötlet, hogy olyan szakemberek hívják fel a jövő aktív alakítóinak figyelmét már a középiskolában arra, hogy a bolygónk hatalmas kincs és nekik majd meg kell tudniuk őrizni a jövő nemzedékeinek ezt a páratlan értéket. Ezekbe az irányokba a közoktatásnak fejlődnie kell, és a Facultas már tett is lépéseket e téren. Egyben nem lehet nemet mondani a mesterséges intelligencia által felvetett kérdésekre sem. Ezekre szintén fel kell készülnie köznevelésnek és el kell kezdeni ebbe az irányba is képezni a gyerekeket. A Facultas Humán-gimnázium diákjai jobban ismerik a mesterséges intelligencia lehetőségeit, mint mások.

A jövő tudományossága akkor lehet a közoktatás szerves része, hogyha erre megvan a pénz és meg-

van a képzési terv, tehát azoknak a szakembereknek az előteremtése, akik a modern tudományok befogadására való felkészítést majd át tudják adni a diákok számára. Környezetkultúra, klímakérdések, a nemi egyenjogúság, a digitális és analóg társadalmi generációk együttműködése, a nyugati kulturális keveredések kihatásai, mesterséges intelligencia, energiatudatosság, mind-mind olyan ügyek, amelyek meg kell, hogy jelenjenek a közoktatásban, ha versenyképes országot és a versenyt álló fiatalokat kívánunk látni a jövőben.

Az állami oktatás-irányítás nem haladhat más célok felé. Miközben meg kell őrizni a hagyományos nemzeti kulturális kánon nyelvezetét, aközben a jövő társadalmába való beilleszkedést kell segíteni. Állami szinten jól felkészült oktatásirányítóink vannak, akik gondolnak ezekre a dolgokra. Minden oktatással és

közneveléssel foglalkozó kiadványnak van olyan szerepe, hogy az olvasói – szakemberek vagy civilek: szülők vagy akár gyerekek – merítsenek azokból ötleteket. Hasonló ötlet, hasonló alapvető hozzáállás a Facultas Humán Gimnáziumban az, hogy már a középiskolában szólni kell a gondoskodásról. Meg kell tanítani a gyerekekkel nem csak azt, hogy miként védjük a bolygónkat, de arra is fel kell hívni a figyelmüket, hogy előbb-utóbb idősek lesznek a szüleik és nekik kutya kötelességük a családjukkal foglalkozni, akár a kisebb gyerekekkel, akár az előregedett szülőkkel. Ezért szükséges, hogy legyenek olyan témavezetők már a középiskolában, akik egyfajta érzékenyítés keretében igyekeznek felkészíteni a fiatalokat arra, hogy az idő telik, és egy idő után mi is öregebbek leszünk és a szüleink is. Az előregedés világszintű probléma. Minél hamarabb része lesz az alapképzésnek a gondoskodás, a gondoskodás-kép-

zés, a felsőoktatásban pedig a gondoskodás-politika, annál hamarabb lesz felkészült az állam, a társadalom és az egyén az időskorral jelentkező problémák kezelésére.

A klímakihívás, a mesterséges intelligencia, az újkori népvándorlások témaköre mellett az egyéni átlagéletkor növekedése megoldandó feladat elé állítja a nyugdíjrendszert, a munkavállalókat, családfenntartókat, minden szereplőt, túlzás nélkül: mindent és mindenkit. Súlyos, átfogó ügyekről van szó, ami azt jelenti, hogy mihamarabb valamilyen módon a nemzeti alaptanterv részét kell képezze az ilyen irányú szaktudás átadása. Ráadásul az ilyen kérdésekhez értő szakemberek képzése el kell érkezzen egy olyan szintre, amelyen a modern tudományok képesek lehetnek a gimnáziumokban, középiskolai intézményekben megjelenni. A kérdés csak az, hogy mindez mikorra alakulhat ki?

A társadalom előregedésével együtt kell, hogy járjon az egyéni és a közösségi tudat átalakulása. Nem elegendő csak az egyén alkotmányos kötelességére hivatkozni, hogy ui. mindenkinek szükséges a szülei-ről megfelelő mértékben gondoskodni. Nem csak törvényi erővel kell, hogy hasson az állampolgárokkal szemben felállított jövőbeni elvárás, nemcsak erkölcsi parancsként is. A „*homo novus*”, az új ember személyiségének mindez egyértelműen részét fogja képezni. Ehhez pedig a közoktatás, a köznevelés kell.

Közhely, hogy amit ma szükségesnek tartunk a holnap szempontjából, az már tegnapra kellett volna. Az viszont tény, hogy egy felnőtt embert az minősít, volt-e gyerekoszobája. Ezért a szülőnek úgy kell nevelnie a gyermekét, hogy az a gyermek, amikor a felmenői megöregednek, mindenfajta külön figyelemfelhívás nélkül alapvető, természetes dolgának tekintse, hogy

nem felejtí el a szüleit és ott van mellettük a szükségben. Ez családi nevelés kérdése. Ebben Magyarországon jól állunk. Ugyanakkor már tegnap be kellett volna vezetni a közoktatásba a gondoskodást, mert az orvostudomány hatalmas léptékkel hosszabbítja meg az emberek életkorát és javítja az időskori életminőséget. Minél hamarabb sor kell kerüljön a gondoskodás-nevelés megreformálására. A Facultas éppen ezért már évek óta elzárja a mobiltelefonokat, ugyanis a fejlődésben lévő személyiség akkor tud új dolgokat igazán befogadni, ha nem zavarják felesleges külső zajok és hatások. A Facultas Humángimnázium ezen a téren is előrébb jár.

Van számos előnye annak, hogy a közoktatás irányítása igyekszik a diákok koncentrációját a nemzeti alaptantervre fókuszálni. Erre szolgál a globális zavaró zajok szűrése, vagyis az okos eszközök hasz-

nálatának korlátozása. Az oktató, aki a napi munkában. a gyakorlatban órát tart, érzékeli, hogy milyen a diákok koncentrációs képessége, milyen a figyelem megoszlása ebben az új helyzetben.

A gondoskodáspolitikai kapcsán ugyanakkor látni kell, hogy vannak olyan szakkérdések, lesznek olyan társadalmi dimenziók, lesznek olyan egyéni: orvosi, biológiai kérdések az öregedés kapcsán - emlékezetkiesés, látáskiesés, az érzékelés megváltozása, a társadalmi és az egyéni lét érzékelésének kérdései -, amelyek szakmai program keretében kell, hogy egy gondoskodáspolitikai tantárgynak az alapját képezzék. A középiskolában meg kell történnjen valamilyen szinten a gondoskodásra való felkészítés, hogy a magasabb szintű specifikációban, a gondoskodáspolitikai felsőoktatási képzésben ez már professzionális legyen. A gondoskodáspolitikának

olyan tantárgynak kell lennie, amely egyrészt meghozza a gyermeknek, vagyis a középiskolai diáknak a kedvét ebben a szakirányban tovább képeznie magát, hogy segítő szakmát tanuljon az egyetemen. Másrészt az is fontos, hogy ne csak a kedvét hozza meg, hanem olyan hozzáállást is bemutasson, hogy ha esetleg nem is jelentkezik valaki segítő szakmát tanulni, mégis: a gondoskodáspolitikai tantárgyak érzékenyítő módszereinek segítségével a diák alapvetően természetesnek vegye, hogy úgy viszonyuljon embertársaihoz, ahogyan maga is elvárná azok hozzáállását, ha ő bajba kerülne. Ez is az iskola feladata, a magániskola pedig ezért az ügyért még többet tehet.

Utószó a magyar magániskolákhoz

A történelmi Magyarország területén minden bizonnyal az első magán nevelési iránymutatások Szent István országalapító királyunk intelmei voltak, tragikus sorsú fiához, Imre herceghez címezve. Az intelmek ugyanakkor örökérvényűek és minden halandó számára eligazítással bírnak mind a mai napig. S mivel nincsen azokban semmiféle utalás az oktatás vagy a nevelés bárminemű tárgyi feltételeire, ezért a közoktatás területén, a felnövekvő generációk nevelése során általánosan érvényesek korunkban is. Mi több, éppen a Szent Istváni iránymutatás univerzális jellege miatt mindig is ezek az intelmek lesznek eligazítással az állami, az egyházi vagy a civil magánoktatás szereplői számára. Mert „a legnagyobb ... ékesség az én tudásom szerint a(z)

elődök után járni, a szülőket utánozni. Aki ugyanis megveti, amit megszabtak atyái elődei, az isteni törvényekre sem ügyel. Mert az atyák azért atyák, hogy fiaikat gyámolítsák, a fiak pedig azért fiak, hogy szüleiknek szót fogadjanak. Aki atyjával szemben áll, Isten ellenségének áll. Mert minden engedetlen Istennel áll szemben.”

